Anul II. Februarie, 1908. Nr. 2.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 7 cor.; pe o jum. de an 3·50 cor. — Pentru România 9 Lei.
Un număr 50 fil.

STUDIUL VIEȚII POPORULUI.

Când ni s'au deschis și nouă românilor porțile școalei, s'a produs în întreg poporul românesc un *puternic curent după învățătură de carte,* și cartea, carea o am învățat o am împrumutat din așanumita: *cultură apuseană,* carea concentrează în sine tot ceeace s'a produs pe terenul cultural, de când ține minte istoria. Și ne-am împretinit noi românii ușor și cu multă căldură cu cartea împrumutată din Apus. Am aflat adecă într'însa între altele clasicitatea veche: *grecească și romană,* către carea, fie după originea noastră, fie după modul vieții noastre din trecut, — noi românii avem *multă predispozițiune.* Această predispozițiune pe deoparte, iar pe de alta tendința poporului nostru, trăit veacuri multe în iobăgie, de a avea și el cât mai mulți oameni cu știință de carte și cu rol în vieața publică: în biserică și în stat, a avut de urmare, că cei mai mulți dintre noi, cari am învățat carte, — am îmbrățișat carierele așanumite umanioare. Am învățat cei mai mulți: teologie, filozofie și drepturile. S'au pregătit unii dintre noi și pentru funcțiuni mai înalte în armată, alții mai puțini pentru medicină; dar până bine de curând prea puțini au îmbrățișat științele, cari prepară pe oameni pentru diferitele terene ale economiei naționale, cari după situațiunea lumii de astăzi au rolul principal în desvoltarea popoarelor. Așa era modul de gândire al bătrânilor noștri cu 40—50 de ani în urmă, și așa au fost pe atunci și trebuințele poporului.

Cu chipul acesta am ajuns, că astăzi avem mulți oameni cu știință de carte, dar n'am putut ajunge studiul, ca să fi putut crea poporului acea situațiune, carea să-l facă să fie în stare a *purta cu succes concurența pe terenul desvoltării economice,* fără de

carea, — orice vom gândì, şi orice vom zice, — nu putem nici pe terenul cultural realiza progresul, pe carele îl dorim, şi de carele avem atât de multă trebuinţă. Şi făcând bilanţul desvoltării noastre culturale din timpul, de carele vorbim, aflăm la activa acestui bilanţ, că s'au realizat multe lucruri mari: s'a efeptuit despărţirea ierarhică de sârbi şi s'a organizat biserica noastră, ca biserică autonomă, s'au crescut mulţime de inteligenţi în cler şi între mireni, s'au activat mulţime de fundaţiuni de stipendii, s'au înfiinţat gimnaziul, şcoala reală şi şcoala comercială din Braşov, gimnaziile din Năseud şi din Brad, s'au înmulţit în mare măsură şcoalele elementare, s'au înfiinţat mai multe şcoale pentru creşterea fetiţelor, şi cu începere dela anul 1872, de când s'a activat institutul de credit şi economìi «Albina» din Sibiiu, s'au înfiinţat putem zice, mulţime de asemenea institute de credit româneşti, cari toate progresează, şi s'au făcut şi multe alte îmbunătăţiri. Toate acestea sunt frumoase progrese, mai cu seamă în raport cu trecutul.

Dar ar fi o mare greşeală, — dacă constatând aceste progrese la activa timpului, de carele vorbim, — n'am considera în bilanţul acestui timp şi partea pasivă, carea, durere, ne înfăţişează trei momente foarte regretabile, şi anume:

1. In timpul celor 40—50 de ani din urmă poporul nostru a pierdut mult din pământul strămoşesc, câştigat de înaintaşii noştri cu sudori de sânge pe vremea iobăgiei seculare cu ocaziunea segregării averii comune a urbarialiştilor şi a proprietarilor de pământ.

2. Am pierdut apoi în acest timp aproape în toate oraşele centrale, începând dela Oradea mare până la Orşova şi Braşov, numărul odinioară relativ destul de mare al neguţătorilor şi industriaşilor români.

3. In acest timp s'a întâmplat apoi o regretabilă schimbare în *feliul de gândire şi în îndeletnicirile poporului român.*

Asupra acestui punct din urmă vreau să atrag atenţiunea obştii româneşti, şi mai cu seamă luarea aminte a preoţimei noastre, — deoarece din cauza acestei schimbări întimpinăm în ale pastoralei la fiecare pas cele mai mari greutăţi. Şi pentru ca să ne putem da bine seama asupra acestei schimbări înregistrez aici următoarele:

Asupra fiecărui om și asupra fiecărui popor are o puternică influință: «ceeace ține lumea despre dânsul», sau așanumita *opiniune publică.* Și la noi, la români, această opiniune publică, sau cum o numește poporul pe alocurea: «*judecata satului*» are desigur o influință mult mai mare ca la alte popoare. Și chiar în ale judecății satului găsim astăzi o *mare deosebire* între ceeace era înainte cu 40—50 de ani în urmă și ceeace este astăzi. Și pentru orientare asupra acestei deosebiri constat aici următoarele:

1. La poporul nostru înainte vreme era rușine, să nu meargă cineva la biserică în Dumineci și în sărbători; și să nu se mărturisească, și cuminece în sfintele posturi. Iar omul carele nu se supunea acestei frumoase datini, era aspru judecat de obștea din sat.

2. Era rușine, să fie cineva dator, sau să cumpere ceva pe datorie; și celce era simțit de judecata satului, că este dator, era timbrat de om carele nu este în stare să-și câștige cele de lipsă cu lucrul mânilor sale.

3. Era rușine să nu-și lucreze cineva lucrul său *la vreme,* să aibe vite slabe, și rău îngrijite, să aibă unelte și acarete slabe, și omul, carele cădea în păcatul acesta, era nebăgat în seamă și satinisat de toți sătenii.

4. Era rușine, ca mama română să nu-și îmbrace întreagă casa cu haine făcute din pânză și pănură, lucrate de mânile sale.

5. Era rușine, ca cineva, să minţească, și omul, carele era odată prins cu minciuna, era expus la disprețul satului, și rămânea pentru multă vreme nebăgat în seamă de consătenii săi.

Era aspră și nemiloasă această judecată a satului atât în punctele amintite aici, cât și în alte greșeli mai mici sau mai mari, de cari se făcea vinovat unul, sau altul dintre săteni; dar exercia o influință din cele mai binefăcătoare în creșterea și desvoltarea *bunelor moravuri în popor.* Era forul suprem această judecată a satului în ale bunelor moravuri, și tot omul cu bun simț se supunea cu deplină pietate acestei judecăți, pentrucă credință și convingere generală era în popor înainte vreme, că *numai așa este bine.* Era pe atunci iobagiu românul în ale muncii și în ale rodurilor muncii sale; dar era deplin *stăpân preste sine în ceeace privește bunele lui moravuri.*

Şi astăzi este mare putere judecata satului, dar din nefericire nu mai este cea din bătrâni. Iar cauza acestei schimbări, provine, precum cred eu între alte multe în prima linie din următoarea împrejurare, și anume:

Poporul nostru odinioară neştiutor de carte a avut cu toate acestea o cultură proprie a sa naţională, susţinută cu multă sfinţenie de bătrâni în decurs de veacuri prin tradiţiuni, proverbe și mai cu seamă prin frumoasele sale datini religioase și naţionale, iar acestea toate i-au fost busola și *îndreptarul* în ale bunelor moravuri. A fost nimerit şi sigur acest îndreptar, pentrucă într'ânsul se oglindează două momente de nepreţuită valoare, și anume:

a) principiile creştinismului genuin, aşa precum a fost puse în practică în cele dintâi veacuri ale istoriei bisericești, și

b) multe principii frumoase și practice din vechia filosofie romană, iar aceste principii le manua bătrânii şi fruntaşii satelor, oameni, cari dedeseră dovezi de vrednicie.

În timpul celor 40—50 de ani din urmă poporul nostru a deviat pe nesimţite dela frumoasele sale tradiţiuni şi datini, parte prin contactul cu alte popoare, parte poatecă și din motivul, că ocupaţi fiind noi toţi ceice am învăţat carte cu multe şi grele cestiuni, cari după timp și împrejurări au format preocupaţiunea noastră principală, acestei culturi proprie naţionale nu i-se va fi dat importanţa ce i-se cuvine; iar de aci provin multe năcazuri, cu cari siliţi suntem, să luptăm astăzi. În faţa acestei situaţiuni, bisericii și preoţimii de astăzi i-se impune mai 'nainte de toate, să realizeze o grea problemă, și anume: *să redeşteptăm, şi să reînviem în popor* frumoasele lui tradiţiuni și datine de odinioară, — iar aceasta mai cu seamă din motivul, constatat istoriceşte atât prin vieaţa creştinilor din veacurile prime, cât şi prin trecutul poporului nostru, că: *guvernul spiritual*, pre carele chiemaţi suntem noi preoţii a-l exercia asupra poporului, nici odată nu poate obţinea succes deplin, dacă nu află sprijin de ajuns în opinia publică a credincioşilor, sau în aşanumita judecată a satului.

Iar calea?

Răspunsul la această întrebare în general ar fi: ca să învăţăm mult din carte, dar să învăţăm și mai mult *din vieaţă*, și anume:

a) să observăm, și să știm tot ce se petrece în popor, *bine, sau rău*, să-i cunoaştem plânsorile şi durerile, să-i cunoaștem

dorinţele şi aspiraţiunile, şi modul şi mijloacele, prin cari voieşte să-şi realizeze aceste aspiraţiuni şi dorinţe, să-i cunoaştem virtuţile şi viţiile şi mai cu seamă *felul lui de gândire*, aprofundându-ne în sufletul lui, ca să-l cunoaştem şi să-l putem stăpânì în spiritul doctrinii evangeliei şi bisericii.

b) să gândim neîntrerupt asupra modului şi mijloacelor spirituale, prin cari să putem promova ceeace este bine şi să putem îndrepta ceea-ce este rău, şi

c) Intre alte calităţi, cari se recer dela noi pentru o nimerită şi succeasă vieaţă şi activitate pastorală, cea dintâiu şi cea mai însemnată este, ca să ne impunem multă răbdare, un deosebit tact şi o nimerită ţinută, atât în săvârşirea funcţiunilor spirituale în biserică, cât şi preste tot în contactul nostru cu credincioşii.

Lucruri grele sunt toate acestea, pentrucă a învăţa din vieaţă este mult mai greu, decât a învăţa din carte. Din carte putem să învăţăm în câteva săptămâni sau luni tot ceeace a lucrat un autor de renume o vieaţă întreagă. Spre a cunoaşte însă bine poporul, şi a-l putea guverna spiritualmente, este de lipsă, ca noi înşine să lucrăm o vieaţă întreagă. La acestea se mai adauge apoi încă o împrejurare, rămasă adeseori nebăgată în seamă, şi anume:

a) desvoltarea popoarelor prin mijlocul religiosităţii şi moralităţii se realisează în mod foarte anevoios; şi

b) pentru această desvoltare se recere timp mult şi multă şi îndelungă răbdare.

In ambe aceste direcţiuni întâmpinăm însă o mare greutate, şi anume: Tot omul care munceşte, are negreşit şi dorul şi tendenţa, ca să-şi vadă şi valurile muncii şi strădaniei sale, şi dacă este vorba are şi dorul de a gusta din aceste roduri. La preoţi acest rezultat se realizează de regulă foarte târziu; iar din acest motiv se poate întâmpla, că unii sau alţii să perdem din răbdarea trebuincioasă şi din însufleţirea, ce se recere pentru o succeasă şi nimerită rezolvire a problemei, la carea suntem angajaţi. Sunt însă şi în punctul acesta două momente, cari pot să ne dea curajul şi perseveranţa la lucru şi anume:

a) convingerea neclătită şi mulţămirea conştiinţei noastre, că am făcut tot ceeace am putut; şi

b) faptul, că tot ceeace a făcut și face omul bine, odată trebue să-i se recunoască, iar bunele rezultate, obținute prin muncă grea și omeniă de sigur se reflectează și asupra făptuitorului.

Concluziunea la toate acestea este: că stăm astăzi în fața unei situațiuni cu totul schimbate, de cum era aceasta mai 'nainte. S'a schimbat lumea și oamenii. S'au înmulțit pretensiunile și cu ele sarcinile și greutățile vieții și deci pentru a putea să satisfacem chemării ne vom concentra activitatea noastră și în următoarele două direcțiuni, și anume:

a) în ale religiunii și în ale bunelor moravuri, a menținerii în popor a credințelor și frumoaselor datine religioase din bătrâni; iar

b) în ale desvoltării culturale a ne extinde privirea tot cu mai multă îngrijire și asupra desvoltării economice a poporului nostru.

Iar calea și mijloacele ni-o pot arăta un studiu cât mai amănunțit al vieții poporului nostru, așa, precum ni se prezentează aceasta astăzi. *Augustin Hamzea.*

DIN TRECUTUL BISERICII ROMÂNE BIHORENE.

VII. Începutul unirii.

Românii din Bihor nu s'au unit deodată cu Ardelenii, ci ceva mai înainte între 1693—1696, apoi și după anul 1700. Intre iscăliturile ce ocură în manifestele din 1698 și 1700 nici una nu este a vre-unui reprezentant din Bihor.

Samuil Clain este până azi unicul scriitor, care a riscat părerea, că și Bihorenii au primit unirea în marele meeting-sinod din 4 Septemvrie 1700, ținut în mănăstirea Sfintei Treimi sub prezidiul mitropolitului Atanasie din Bălgrad.

Câți au fost acei Bihoreni și cum îi chiamă Clain nu știe; numai atâta zice: că «numărul și numele preoților din districtul și dieceza Orăzii-mari, cari au iscălit, se află în arhivul episcopal din Blaj, și că, dacă îi va da Dumnezeu vieață și va mai avea ocaziune a se întoarce acolo, le va cerca și însemna». [1]

[1] „Foaia pentru minte, inimă și literatură" 1862, pg. 170—171.

Aceasta însă nu s'a întâmplat.

Când a scris cuvintele de mai sus, respective, când a scris Clain «historia Daco-romanorum sive Valachorum», era cenzor în Buda, și nu a avut la mână documentele aflătoare în Blaj, despre unire. El și-a făcut notițe despre acest lucru încă pe timpul când petrecea în Blaj și a cugetat, că în protocolul lui Atanasie — din care el și Șincai și-au copiat catalogul protopopilor ardeleni — s'ar afla și numele protopopilor din regiunile Orăzii. [1]

Cuprinsă a fost ori nu în protocolul lui Atanasie și conscripția protopopilor Orădani, nu se știe. Verosimil este însă, că nu se află acolo.

Acest fragment protocol autograf mai conținea și alte date și a fost consultat și de Cipar, dar în revoluția din 1849, dimpreună cu alte documente, a perit [2].

Actele, după cari au scris istoricul unirei: Illia, Șincai și Clain sunt latinești; în acelea nu se află iscăliturile clerului. Iscăliturile actului de unire din 1700 sunt numai supozate și combinate de Șincai, Clain, pe baza protocolului din vorbă, unde era consemnat *numele* protopopilor și *numărul* preoților submanuați lor.

Aceste acte latinești încă le-a avut Cipar, dar au perit. Lui i-se pare, că în ele s'ar fi aflat iscăliturile clerului, și că Clain și Șincai de acolea le-au luat. Mai probabil este, că aceste acte n'au avut subscrieri, ci au fost numai niște consemnări neoficiale. In cazul, că în adevăr ar fi fost acte oficiale provăzute cu subscrieri, atunci ele sunt diferite de actele după cari au lucrat Illia, Clain și Șincai, și pe cari acest din urmă le numește «hârtia vlădiciei» din Blaj. Clain și Șincai spun apriat, că iscăliturile le-au luat după protocolul Atanasian, și că în hârtie nu se află. Dacă aceste acte au existat, atunci Clain, când zice, că mergând la Blaj, va consemna și clerul dela Oradea, pe ele le are în vedere. Atunci apoi se mai poate naște și o altă întrebare, adecă «actele» lui Cipar, identice sunt cu «hârtia» lui Șincai, ori cu cele la cari reflectează Clain, ori cu nici unele din acestea două.

Sigur nu este nimic, decât numai aceea, că actul presupus de Clain, că ar cuprinde iscăliturile Orădanilor, nu s'au aflat până în ziua de azi. D-l Moldovan în critica contra d-lui Popea zice,

---

[1] *Pop,* „Unirea“, 65 II.

[2] *Cipar,* fragmente, 263, 267, 140.

că acest act într'adevăr ar fi fost în Blaj, dar nu s'a putut dovedì afirmaţia sa[1].

Leopold Kollonics, primatele bisericei ungare a fost cel mai mare apostol între prelaţii unguri, pentru a unì pe toţi ortodocşii regatului cu biserica catolică. Mergând la Roma spre acest scop, a făcut acolo cunoştinţă cu călugărul grec Ioan Iosif de Camellis,[2] de origine din Chios. Acesta fù sfinţit întru arhiereu şi adus de Kollonics, ca vicar apostolesc pentru credincioşii ruteni, de curând uniţi în nordul Ungariei. Camellis fù aşezat în mănăstirea Koriathovics din Munkács la anul 1689 şi puţin în urmă subordonat ca vicar ritual[3] episcopului latin dela Eger.

Camellis a adus cu sine din Roma şi pe compatriotul său, pe părintele bazilitan Isaia, care a fost şi la muntele Atos.

Din ziarul lui Camellis aflăm, că Grecii din Dobriţin, în Martie 1692, cer de pleban pe ieromonahul Isaia, şi că în acelaş an la 13 Septemvrie, Camellis dă în primirea lui Isaia biserica din Dobriţin şi îi mai supune cu o cale şi preoţimea din jurul Orăzii şi Bihorului.

În luna lui Ianuarie 1694 «arhimandritul Isaia de Caroli», e înaintat la treapta de vicar, peste Românii din părţile Ungariei. D-lui Boroş, din atributul «de Caroli», îi pare, că Isaia, acum ca vicar, să nu mai fi rezidat ca mai 'nainte în Dobriţin, unde era pleban, (curat), ci în Careii-mari.[4]

Italo-grecul Isaia, e aşezat vicar peste credincioşii români din *părţile ungurene*, deoarece în anul trecut la 6 Septemvrie 1693, pentru *Românii bihoreni*, fù instituit ca arhipresbiter Demetriu Paulin.[5]

Cronica contimporană ni-l prezintă pe părintele Isaia ca neobosit întru unirea Românilor. Abia trece o lună dela instituirea sa de paroh în Dobriţin şi iată că în 17 Octomvrie st. v. 1692 preoţimea română din aritul Orăzii şi din judeţul Bihorului până la Dealul mare, îl trimite, împreună cu *un alt presbiter ro-*

---

[1] *Cipar*, Arhiv 792 cnf. şi *Popovici*, Uniune 137. Combinaţiuni mai mărunte faţă de hârtia lui Şincai, actele unirii, protocolul lui Atanasie *Pop*, l. c. 62—65 II şi 72 I.

[2] *Basilovits* l. c. pars. II, pg. 3, 4, 87, 89, 93, 118 120

[3] Lui *Balugyánszky* 483, nu îi vine la socoteală, ca un vicar apostolesc în acea vreme să poată fi şi vicar la un episcop.

[4] „Unirea" 1892, pg. 182 III, nota 1.

[5] *Basilovits* l. c. 95.

mân, la arhiereul Camellis, să-i ducă solia, că se supune arhipăstorirei sale.

Probabil că *acest presbiter necunoscut*, soţ a lui Isaia, *e identic cu Demetriu Paulin, arhipresbiterul din Bihor* şi cu un alt *arhipresbiter Demetriu din Ráczváros*, mahalaua Orăzii-mari, care este amintit de mitropolitul Atanasie în hârtia din 20 Iulie 1701.[1]

Din carnetul lui Camellis aflăm, că foarte mulţi Români s'au întors la unire, nu numai din judeţul Bihorului, ci şi din vecinătate: din Sătmar, Ugocea, Selaj, Crasna. Se pun mai mulţi protopopi, cari afară de menţionatul Paulin şi de Dămian Micutca, aşezat în districtul Băii-mari, — par a fi toţi ruteni; cel puţin poreclele, cu desinenţele «schi» nu ne lasă să îi socotim de Români. Se vede că unirea preoţilor noştri, i-se va fi părut prea nesigură, de aceea a încredinţat-o inspecţiunei clerului fruntaş rutean.

Despre Isaia zice istoricul rutean, despomenitul Basilovits,[2] că era un al doilea stâlp, un al doilea luminător, al naţiunei rutene şi române. Pentru vrăşmaşii unirei era o teroare; dobândise asistenţă militară cu care cutreera satele, ţinea adunări şi silea poporul să îmbrăţoşeze unirea. Ingrijì ca icoanele scoase din biserici de către protestanţi, să fie puse la locul lor, obiceiurile rele şi eretice le stârpi. Bisericile le înzestra cu potire, haine şi tot felul de recvizite. Pe preoţii nehirotoniţi şi impuşi de calvini îi alungă, dupăce îi mai şi pedepsia, şi apoi îi înlocuì cu preoţi adevăraţi, sfinţiţi. Da poveţe, cum să se oficieze: sfânta liturgie, sacramentele şi alte ierurgii. Opreşte divorţurile, iar pe contravenienţi îi pune să fie bătuţi cu joarda.

Iute şi degrabă s'a săturat preoţimea unită de o asemenea misiune, căci abia trece un an de când funcţiona Isaia ca vicar, şi preoţii în frunte cu protopopul Băii-mari, Pantelie,[3] se şi căiesc contra lui, că îi împovărează. Mergea cu alai de câte 14 oameni prin sate.[4]

Peste 5 ani ajunge în ţara Oaşului unde e bineprimit.[5] Acolo în munte la moşia Bixad se aşază şi în scurt timp ridică, cu chel-

---

[1] *Nilles* 388, *Clain* hist dac. rom., *Foaia* pentru minte 1862 nr. 22.
[2] l. c. 119—120.
[3] Pantelie e urmaş lui Damian Micutca (= Mihuţa?) pus în 10 Sept. 1692, de care făcusem amintire mai sus.
[4] *Iorga*, stud doc. XII pg. XLVIII—LI.
[5] *Basilovits* l. c. 119—120.

tuiala și osteneala clerului și poporului, locuință și templu, adecă înființează mănăstirea celebră de azi.

Oașul cu 8 ani înainte de asta își căpătase arhipresbiter propriu, în persoana lui Alexă Kmszniczky, denumit de Camellis, la 14 Sept. 1692.[1]

Pe vremea când au întrat în Oaş arhimandritul Isaia, această țară era tare sălbatică, plină de păduri seculare și de locuri de nestrăbătut. Aici era ascunzișul tuturor oamenilor răi.

Isaia mijlocește la regele ca să se taie pădurile și să se cultive pământuri pentru sămănături și fânațe. Unirea se propagă, dar mijloacele propagării îl fac pe Isaia imposibil pentru Români, cari în scurt timp îl și repun.

Un lotru român, Ioan Şuhai, care și de altcum, din alte cauze îș propuse răzbunare, ajutat de alți malcontenți, a luat cu sine patru soți dela moșia Sikálló și venind la Bixad, în noaptea de 15 Mai 1703, a străbătut în mănăstire și a ucis pe Isaia, făcându-l tot dărabe.[2]

Nu e nici o mirare, că Românii îl făcură pe Isaia părtaş de o moarte de martir, căci îș perduse tot cumpătul față de acest popor prigonit de toată lumea, veacuri dearândul. Față de stăpânul său Camellis, s'a îndătorat Isaia «că pe toți Românii, chiar contra voinții lor, îi va îndupleca la unire». «Ziceau ei pe noi vrei să ne faci fără botez, noi suntem lotrii; mai bine mântuim pe ceialalți frați de tine».[3]

După aceasta arhiereul grec și rutean pune în a. 1704 ca urmaş a lui Isaia iarăş pe un străin. Românii bihoreni capătă ca vicar propriu pe George Bizánczy, paroh rutean în Nagy-Kálló[4] și protopop al Sătmarului.[5]

George Bizánczy sub numele de Ghenadie ajunge urmaş și lui Camellis în 1715, dupăce Hodermárszky nu fù confirmat de curia papală.

Acest George Bizánczy parecă e ultimul vicar pentru Românii bihoreni, rânduit din partea episcopatului de Munkács. De aici

---

[1] *Basilovits* 94. *Boros*, „Unirea" 1892, pg. 182 III.
[2] *Basilovits* 120. *Grama*, ist. bis. unite 176.
[3] *Iorga*, sate 197, 198.
[4] *Basilovits* 138.
[5] *Iorga*, Stud. doc. XII pg. XLVIII—LI.

încolo instituirea vicarului pentru Români, se face de episcopul latin din Oradea. Primul oficial de acest fel, numit acum ***arhidiacon***, pare a fi Pavel László, săcui de origine care știa bine limba noastră. El a fost mai întâi paroh în Kárásztelek, apoi la 1710 în Szilágy-Somló. În 1712 e paroh la Beiuș și misionar între Români. László însuș s'a cerut să fie rânduit între Români ca misionar. Peste un an ajunge canonic în Oradea și apoi «*arhidiacon*» al uniților, denumit de episcopul groful Csáky Imre, la stăruința vicarului său general Kébell Mihály. Retribuirea lui ca paroh beiușan, era de 12 meți grâu (6 măji metrice) 12 vedre de vin și o slănină, apoi 50 fl.[1]

László face vizitație canonică. Aceasta e prima vizitație canonică între Românii bihoreni, și sub raportul autenticității poate e și prima în toată țara.[2]

Prescriptul oral, adresat cu prilejul primului ciclu de vizite canonice[3] (1724—1725) László îl promovează episcopului Csáky Imre, la 19 Iulie 1725. Acest act important pentru istoria culturală a noastră se află în arhiva episcopiei latine din Oradea, folio, 9 foi scrise latinește, cusute laolaltă. László semnează, ca «prepozit al rutenilor, canonic custode al Orăzii și *arhidiaconul diecezii pentru ritul grecesc*». László a murit în 1729.[4]

Cu moartea lui pare, că a încetat datina de a pune de arhidiacon pentru Români pe unul din membrii capitului latin. Despre arhidiacon grecesc nu se mai face pomenire până la 10 ani după László. Cauza poate fi, că în scurt timp muriră 3 episcopi ai Orăzii: Csáky Imre 1732, Stefan Luzinszky 1734, Ioan Okolicsányi 1736, apoi răscoala lui Pero,[5] care zicea, că pentru a lua în apărare legea ortodoxă își ridică armele.

La 1737 ajunge episcop de Oradea groful Csáky Miklós, care nu moare iute și degrabă ca cei trei antecesori ai săi. El rămâne în scaun tocmai un deceniu, când fù înaintat de mitropolit la Kalocsa, în anul 1747. Până a nu venì el, și încă dela anul 1732 (moartea lui Csáky Imre), vicar — când capitular, când

[1] *Bunyitay* 37—39.
[2] idem ibidinem 43, 45—46. Aici pg. 239.
[3] László a mai făcut și alte vizite can. mai ales în 1726.
[4] *Bunyitay* 48.
[5] Petru Szegedi din Pecica și Emeric Tökölyi, recole *Pray* specimen hierarh II, 459. Aici 229.

general, — era canonicul grof. Pavel Forgách, care dupăcum știm din cele de până acì, ajunge el episcop la Oradea, după promoțiunea lui Csáky Miklos. Forgách ca episcop pune Românilor pe Meletie Kovács, în 1748,[1] ca arhiereu, iar nu ca arhidiacon.

Dar și înainte de a fi el, Forgách, episcop, sfătuì pe episcopul său Nicolae Csáky la anul Domnului 1737, ca să dea pe seama uniților arhiereu de neamul lor, nu numai arhidiacon simplu ca până acì. A și cerut un asemenea om dela Inocentie Klein, episcop în Blaj, ca să se zădărnicească opintirile consiliului belic din Viena, care se purta cu gândul să dea Românilor bihoreni, cu orice preț pe un rutean, de arhiereu ritual.

Klein în primăvara anului următor (1738) trimite la Orade pe candidatul său pentru arhieria rituală. Acesta era Ladislau Hátas,[2] carele prin anul 1728 [3] era deja paroh în Făgăraș; poate că acolo a urmat chiar imediat după Ioan Pataky, ajuns episcop la 1716.

In lipsa totală de documente, nu putem nici măcar combina cauza adevărată, că de ce nu fù instituit ca arhiereu Hátas, nici acum în 1738, când vine din Ardeal, nici la 1746, când Csáky îl propusese de atare aulei din Viena, ci peste doi ani în 1748, urmașul lui Csáky, Forgách, pune arhiereu sufragant, pe M. Kovács.

Pare totuș, că întâiaoară la 1738 trebile nu au fost destul de pregătite pentruca să se poată da Românilor arhiereu sfințit, iar la 1746 nu se va fi putut da mitră și toiag lui Hátas de aceea, fiindcă Românii îl vor fi înegrit la curte?! Atâta se știe cu deplină siguranță, că Românii au cerut de arhiereu pe Kovács, atât dela Csáky Miklos în 1746, cât și după promoția acestuia dela următorul său Forgách.

Trebue că Kovács va fi știut mult mai bine să se apropie de inimile Românilor, ca Hátas. Poate Hátas dintru început să fi fost, ca și episcopul Pataky, de rit latin, ori chiar să nu fi fost Român de naștere.[4] Imprejurări d'al d'astea sigur că nu sunt apte spre a recomanda pe cineva de arhiereu Românilor.

---

[1] Aici pg. 190 și nota 4.

[2] *Bunyitay* 51.

[3] *Nilles* 492. Hátos a avut mare rol și în sinodul din Cluj, din 1728, ținut pe timpul sedis vacanței. El fù concrezut cu anchetarea preoților trecuți la neunire.

Hátos a fost candidat de episcop în locul al III-lea în sinodul electoral din 4 Iunie 1728, când fù ales Klein. *Bunea,* Klein pg. 2.

[4] *Bunyitay* 55.

Am amintit mai nainte, că cu pogorîrea în groapă a lui László, la 1729 s'a îngropat deodată şi moda de a pune peste cei de legea orientală, pe un canonic ca arhidiacon. De aici încolo, cu o singură excepţiune, arhidiaconii Românilor sunt persoane în afară de tagma capitulară şi sunt Români, atât după naştere, cât şi după sentimente.

Că Hátas a fost adus din Ardeal cu gândul de a fi pus arhiereu şi nu arhidiacon, se vede şi de acolo, că atunci când venì el la Orade, Românii aveau deja arhidiacon pe Românul Ladislau Pap. Acesta trebue că a urmat lui Pavel László; timpul când a ajuns, nu-l putem ştì. El însă e amintit în această calitate la 28 Maiu 1738, cu cuvintele «váradi görög rituson levő *főesperest*».

Hátas, care, fie din orice cauză, nu putù fi pus arhiereu, fù pus arhidiacon.[1] Cu acest titlu îl aflăm în 16 Septemvrie 1738, deloc la câteva luni adecă, după venirea sa din Ardeal.

Rezumăm. Românii dela unire şi până la 1748 când dobândiră arhireu ritual, au fost păstoriţi de către 6 vicari, sau arhidiaconi. Aceştia sunt Isaia 1694—1703, Bizánczy 1704—1714, László 1715—1729, Ladislau Pap 1729—1738, Hátas 1738—1746, Kovács 1746—1748.

Trecător, Românii au mai ajuns odată sub vicariat aromân, după moartea lui Kovács şi până la întronizarea episcopului diecezan Drágosy. Între anii 1775—1777 stăteau sub provicăria canonicului latin şi ungur, Antoniu Gánoczy, care era substitutul lui Fáji, fiind acesta bolnav[2]).

Zisesem, că George Bizánczy ca protopop al Sătmarului, fù aşezat de *vicar* preste românii Bihorului în 1704. După Bizánczy apoi românii ajung sub iurisdicţia diecezei arădane. De aici încolo ei nu mai căpăta vicar, ci *arhidiacon.*

În dieceza latino-catolică nu a fost datină, ca să se pună vicar episcopesc, aşanumit foraneu, în afară de centrul diecezei. În centru apoi numai un vicar care e general, poate avea loc şi nume. Ceialalţi dignitari, cari ţin locul episcopului lor, şi fac pe episcopul în unele anumite agende, ori în toate agendele, în anumite teritorii, nu se mai numesc vicari, adecă locotenenţi,

[1] *Bunyitay* 51, nota 4. Aici 190, nota 4.
[2] Aici pg. 193, nota 7.

ci arhidiaconi. Acest titlu de arhidiacon, l-au dat episcopii orădani şi locotenenţilor lor în trebile celor de rit oriental. Dacă episcopii latini de Oradea, concredeau pe Români îngrijirei unui preot din periferie, atunci puteau să-l întituleze pe acela ca vicar (parţial, extern).

Desvoltându-se aşa lucrul sub episcopatul latin, nomenclatura aceasta au păstrat-o Românii uniţi şi dupăce au ajuns independenţi.

Dieceza unită a Orăzii nu are vicari foraneii, ca surorile sale, ci arhidiacon, dar nu-şi are sediul în capitala şi rezidenţa diecezei, ca pe timpul stăpânirei latinilor, ci afară. Arhidiaconul rezidă acum în Nagy Károly şi are titlul de arhidiacon al părţilor Sătmarului. Acesta e vicarul episcopesc extern şi parţial al episcopului unit din Oradea.

Domicilează în Nagy Károly, pentrucă aici e rezidenţa istorică, aici a şezut Isaia şi poate şi Bizánczy, care mai nainte de a fi vicar a fost protopopul Sătmarului şi paroh în Nagy Kálló.

Altcum în oraşul Sătmar întimpinăm *arhidiacon* la 1690. Camellis îl întitulează «*arhidiacon*» pe Demetriu Monasterly la 30 April st. v. 1690 adecă pre preotul din Satmar. Acesta pare că e rutean. *Arhidiacon* e treaptă mai aleasă în faţa lui Camellis, căci pre alţii îi numeşte arhipresbiteri, vicari odată şi protopresbiter. Toţi aceştia credem că sunt protopopi.

Cumcă arhidiacon e ceva mai distins se vede şi de acolo, că Camellis pe lângă arhidiaconul[1]) din Sătmari, Monasterly, în 22 Noemvrie st. v. 1692 aşază de arhipresbiter pe Luca Berleczky în partea sătmăreană ce e dincolo de râul Someş, iară pe presbiterul George Veliczky, din Uiluc, (Ulakensem) îl pune vizitator general în tot comitatul Sătmarului[2]).

Camellis a ţinut nenumerate sinoade; între toate mai însemnat e cel ţinut în Sătmar, în biserica sfântului Nicolae, atât pentru numărul mare al celora cari s'au înfăţoşat, cât şi mai vârtos de aceea, căci programa ce s'a desbătut a fost variată şi bogată, şi hotărîrile trebuiau împlinite sub ameninţare cu grele pedepse.

Au participat ca la 60 de preoţi, dintre cari de sine înţeles, partea mai mare erau Români.

---

[1] Încât Monasterly va fi fost în vieaţă la 22 Nov. 1692, ce nu ştim sigur.
[2] *Basilovits* 89, 94.

Camellis a sosit la Sătmar în 30 April 1690 şi a tras în gazdă la amintitul Monasterly. Sinodul s'a ţinut a doua zi. În 4 Maiu 1690, care era o zi de Duminecă, a sfinţit biserica din Sătmar şi a închinat-o ierarhului Nicolae; deodată a hirotonit întru diaconi pe Marcu lui Ioan din Satul Tivacz, şi pre Ilie lui Moisă, din Czekértő (Ökortó). Apoi a mai sfinţit întru lector, ipodiacon şi diacon pre Andrei Rusciatsky. Iară pre Iona l-a îmbrăcat în schima monahală şi l-a numit Ioachim. Profesiunea monastică însă nu i-a luat-o [1]).

Între decretele sinodale mai radical e acela, care opreşte, căsătoria a doua a preoţimei.

Iată-l textual: «Trebue să ceară dispensare, aceia cari înainte de a fire sfinţiţi s'au căsătorit de două-ori fără să fi avut dispensă spre acest scop.

Cei cari s'au însurat după primirea sfântului dar să fie opriţi dela serviţii, până când nu vor da drumul la soţii şi vor cere şi dobândì deslegare dela noi.

Satele acelea, în cari se află preoţi de aceştia, cu orice preţ să-i împedece de-a administra sfintele taine; la din contră, poporenii vor trebuì să plătească o amendă de 50 fl. pentru mănăstirea şi rezidenţa noastră. Aceasta sumă vor avea să o răspunză de atâtea ori, decâteori vor permite astorfel de preoţi să celebreze» [2].

În anul următor, 1691, la 2 Mai, era Joia din săptămâna luminată, iară s'a ţinut în Sătmar un sinod topic, dar de puţin interes. [3]

Dar arhiereul Ioan Iosif de Camellis, s'a remarcat nu numai în biserica noastră, ci lui i-se dau câteva şire şi în istoria literaturii române.

În 1696, la Sâmbăta-mare — Târnavia, Francisc Szunyogh, preot din societatea lui Isus (Iezuit) edă un catehis. Szunyogh a fost mai mulţi ani teolog lângă mitropolitul Atanasie [4]. După moartea lui Atanasie a fost îmbiat cu episcopatul. El a refuzat.

Catehizmul îl făcù Szunyogh la dorinţa şi cu cheltuiala lui Camellis. La 1726 apare această carte în ediţia a III cu litere

[1] *Basilovits* l. c. 89.
[2] *Nilles* 860, 861.
[3] *Basilovits* 93.
[4] *Nilles* 372.

cirile, tot în Târnavia; în ediţia a II. dar cu litere latine apăruse la Sibiiu în 1709.

Titlul ediţiei a III. ar fi după spusa lui Dr. Vas. Pop[1] — până acum nu s'au aflat nici un exemplar — «Catehismusu», sau învăţătura creştinească. În folosul Neamului rusesc din Ţara ungurească, dată afară prin osârdia şi osteneala Măriei sale Domnului D. Ioan Iosif Decamilist Ipiscopul Sebastului şi a Munkacsului iproci. Cinului preoţesc unit din legea grecească. Vicareşu Apostolescu în Ţara ungurească sfintei şi înălţatei Impărăţii Rămului sfetnic. În limba românească întoarsă şi tipărită. În Sâmbăta mare. În tipografia Academicească. Anul dela Chr. 1726.

CÂNTAREA NOASTRĂ BISERICEASCĂ.

(Observări fugitive).

I.

Cea mai aleasă şi mai puternică manifestare a vieţii omeneşti a izvorît, în toate vremurile şi în toate locurile, din sentimentul religios, — iar când manifestările de această categorie au ajuns la un grad şi mai înalt, s'au înfrăţit cu poezia şi cu muzica.

Înfrăţirea *credinţei*, a *poeziei* şi a *muzicei* în cultul religios a întărit convingerile religioase, a dat impulsuri nouă spre cultură şi a contribuit, totodată şi la desvoltarea gustului artistic, şi va avea deci, să rămână şi pentru viitor un factor cultural de prima forţă. Biserica românească încă este datoare în propriul interes să aducă toate jertfele materiale şi morale pentru sporirea acestei armonice înfrăţiri.

Acestui scop are să-i servească — poate în primul loc — cultivarea raţională şi sistematică a cântării bisericeşti.

Avem însă a face astăzi cu nişte pedeci de o forţă elementară. In vechimea creştină, cântările bisericeşti erau scrise în *poezie* şi se puteau potrivì, din punct de vedere al executării muzicale, de tot bine *melodiilor fixe* existente şi astfel se puteau exe-

[1] Disert. tipograf. 92. *Iarcu* bibliograf. 9. *Urechiă* ist. literat. 77. *Vas. Gr. Pop* consp. literat. I 63. *Densuşian* ist. limb. liter. edid. II, 104, 196. *Arbore* ist. liter. 39. *Bian* bibliograf. IV—V 339, 480 apoi tom. II fasc. I, 27. *Bunea,* Aron 356. *Iorga* „sate" 173, idem „ist. liter." II, 70, idem „ist. liter. relig." 210, idem „stud. doc." XII pg. XLIX.

cuta cu mai multă uşurinţă şi regularitate şi cu mai mult gust şi efect. Astăzi, însă, cântările bisericeşti le avem în nişte traduceri slabe, cari — strecorate din limba grecească, prin cea slavonă în limba neperfectă românească a veacurilor trecute — au întunecat ori chiar au micşorat sublimitatea şi au spălăcit farmecul *ideii* religioase cuprinsă în respectiva cântare. Iar din punctul de vedere al regulelor poetice şi al legilor muzicale, am ajuns acolo, că sublimele construcţii poetice greceşti, trecute într'o bruscă — uneori însă şi frumoasă — proză românească, şi-au perdut regularitatea *metrică*, care este punctul comun şi unica legătură firească dintre poezie şi muzică.

Deranjarea aceasta — internă şi externă i-am putea zice — a textelor cântării bisericeşti a tras după sine un rău mare, incalculabil şi ireparabil: s'a deranjat şi muzica, sau mai corect: melodiile bisericeşti originale s'au perdut cu atât mai uşor, cu cât deoparte le-au siluit formele limbistice — traducerile nóuă, cărora trebuiau acum aplicate melodiile vechi, iar de alta lipsia şi arta de a fixa în mod perfect şi sigur melodiile.

Că păstrarea şi transmiterea melodiilor bisericeşti presupune un anumit şi *măsurat* text liturgic, ne putem convinge din cazul cu troparul Paştilor «Christos a înviat din morţi»... Acest tropariu s'a cântat şi se mai cântă şi azi în întreagă biserica Răsăritului — deci şi pe la noi — şi în textul original grecesc. Acestei împrejurări este a se atribuì, că melodia cântării «Christos a înviat»... e singura, care şi-a păstrat cel mai mult *originalitatea*, precum şi *uniformitatea* în executivă, cântându-se pretutindenea aproape la fel.

Procesul de destrămare, de care vorbim, a textelor şi a muzicei bisericeşti, a avut însă loc — în măsură mai mare ori mai mică — în toate bisericile particulare ale Răsăritului, deşì nu numai la noi, ci chiar şi în biserica Romei, pe lângă toată organizarea sa centralistică şi pe lângă toată praxa de a se inspira şi călăuzì din centrul ierarhic.

Cu cât mai uşor a fost, deci, ca la Românul, rătăcitor prin veacuri şi frate cu «frunza verde» şi cu doina, să se destrame cântarea bisericească «canonicească, dacă adecă ar fi avut-o cândva în această formă! mai ales că biserica noastră, după vremuri, a fost supusă atâtor schiptruri pământeşti şi desfăcută sub atâtea

cârji de ierarhi, avându-și — în trecut ca și azi, — în virtutea sistemului episcopal, fiecare eparhie particularitățile sale, notele sale deosebitoare, uneori *foarte* deosebitoare, precum în vieața administrativă, așa *și* în executiva cântărilor bisericești.

O tendență *comună* însă, totuș începe în timpul din urmă a se manifesta, pe terenul muzicei bisericești, precum în sinul colectivității bisericei orientale, așa și în sinul bisericii românești: de a-și cisela melodiile bisericești particulare și de-a le trece prin gustul și recerințele admisibile, — mai bine zis compatibile — ale muzicei timpului; de-a concorda felul muzicei bisericești cu idea exprimată în textul respectiv; de-a suplinì, prin acorduri muzicale (ceeace succede mai ales în cântarea corală) *defectuozitatea traducerilor* noastre de cântări bisericești și lipsa totală a acelei legături interne, intime și firești, dintre poezie și muzică, ce a dispărut deodată cu metrica veche a poeziei religioase și cu formele sau melodiile fixe bisericești din trecut.

Silințele, aceste, de a regenera cântarea bisericească, sunt încurajate și sprijinite azi la institutele noastre teologice prin catedre de cântare bisericească, provăzute cu bărbați pricepători și în muzica profană și cunoscători perfecți ai sistemului grafic apusean, de note. Dar silințele aceste de a restaura cântarea bisericească, sunt — durere! — cu atât mai anevoioase azi, cu cât în biserica orientală deci și în cea românescă caracterizată prin un riguros spirit conservativ — nu ne este permis, decât numai din punct de vedere al topicei și limbistic, să ne atingem de traducerile actuale ale cânturilor noastre bisericești. Acest spirit conservativist însă se mai manifestează și în aceea împrejurare, că prestațiunile acestor dascăli de cântare bisericească sunt restrinse excluziv la curățirea și cultivarea melodiilor *particulare*, ale singuraticelor eparhii, fără ca ele să urmărească un scop și mai înalt, cum ar fi: crearea succesivă a unui sistem de muzică bisericească, unitar, pentru fiecare biserică particulară... Până să ne vină însă vremea potrivită pentru o regenerare *unitară* a cântării bisericești, avem să ne mulțămim și cu puținul ce-l putem realiza în cadrele vederilor actualelor guverne bisericești.

Ne rămâne, deci pentru zilele noastre: ca textele bisericești în proză românească să le îndreptăm, cu multă îngrijire dogmatică și limbistică, la retipărirea cărților bisericești; apoi să le îmbrăcăm

în o muzică *bisericească* în fundamentele sale, dar care să corespundă următoarelor condiţiuni principale: *idei religioase* exprimată în text, *recerinţelor artistice ale muzicei moderne*, întrucât aceste nu alterează fundamentul bisericesc al cântării (şi sistemul de cântare al singuraticelor eparhii); apoi recerinţelor *prozodice* ale limbei româneşti şi ale *muzicei naţionale*.

Numai aceasta e calea ce duce la o regenerare sănătoasă şi durabilă, prin care biserica se apropie din nou de sufletul omului înstrăinat astfel aşa de uşor şi aşa de mult de cele sfinte, şi numai în feliul acesta se vor putea acoperì trebuinţele sufleteşti şi de ordine culturală muzicală a Românului, care dela fire are mult sentiment pentru muzică şi cântare, şi 'şi are deja «doina» neîntrecuta sa doină.

.....E chestia viitorului apoi — înţeleg un viitor cu gânduri mai desluşite şi cu vederi mai largi, decât prezentul nostru încătuşat în neştiinţă ori în preocupaţii subiective — ca dupăcum am părăsit străinele şi neînţelesele bolboroseli greceşti şi slavone şi ne-am întors la limba viuă a poporului, şi dupăcum s'a făcut, prin catedrala din Sibiiu la noi un fericit început de a îmbina motivele de ornamentică românească cu pictura vechie bisericească: tot astfel se îmbrăţişăm în cântarea bisericească tot mai mult elementul muzicei româneşti, în locul străinelor, neoriginalelor şi mult schinghiuitelor noastre melodii bisericeşti actuale.....

Melodiile actuale nu sunt dogme şi nici pot fi dogmatizate. Ele nu sunt adevăruri eterne ci sunt numai un moment din complexul culturei şi astfel sunt supuse legii fireşti a progresului. Dovadă tocmai faptul, că ele au variat după timpuri şi împrejurări şi nici odată nu au avut stabilitatea dogmelor.

Prin urmare, perpetuarea melodiilor bisericeşti în stadiul lor actual e pe atât de neînţeleasă, pe cât de bizară şi *capricioasă* a fost şi este felurimea lor în una ori altă biserică particulară ba chiar şi în una şi aceiaşi unitate administrativă — mitropolie — cum atât de elocuent dovedeşte cazul bisericii noastre.

Aceasta felurime nu poate avea altă îndreptăţire de a exista, decât ca la vremi de o mai luminoasă înţelegere, pe ruinele actualei babilonii în muzica bisericească orientală, în muzica bisericilor particulare ale Orientului — cari sunt şi *naţionale* — să se valoreze, pe lângă elementul pur bisericesc, şi elementul *muzicei*

naționale, de sine înțeles în proporțiunea ca să nu se desechilibreze în chipul acesta caracterul religios bisericesc al cântării.

....Nutresc în sufletul meu aceea tare convingere, că au trecut pentru totdeauna și n'au să mai revină vremi, în cari cineva — fie el cu știința și sfințenia vieții unui Ioan Damascen, ori cu dulceața îngerescului glas a lui Cucuzel — să mai poată *determina*, ca în trecut, sistemul de cântare al întregii biserici a răsăritului. Ci potrivit spiritului de progres cultural al timpului fiecare biserică particulară, ca biserică *națională*, va trebuì să-și aibă pe Damascenul și Cucuzelul *său*, în care să se întrupeze ideea religioasă și geniul muzicei naționale. *Dr. G. Ciuhandu.*

ÎNVĂȚĂMÂNTUL RELIGIUNII ÎN ȘCOALA POPORALĂ.

Astăzi, când demoralizarea ia dimensiuni tot mai mari, străbătând toate păturile sociale, cuvine-se să ne concentrăm gândurile și să ne curățim inimile spre a produce *aluatul cel bun al îndreptărei*, care se nutrească sufletul poporului, până în cele mai adânci și mai largi straturi ale neamului nostru. Este îmbucurătoare tendința ce se manifestă ici-colea, de-a aprofunda ființa noastră etnică și a scoate la suprafață cele mai alese și mai trainice note ale caracterului nostru etnic. Cred a nu greșì, când afirm, că un serios studiu de acest fel va trebuì să însemne la locul de frunte între calitățile bune ale poporului nostru — *religiozitatea*.

Este un adevăr verificat prin vremuri, că neamul nostru prin religiune a fost scutit și apărat de valurile cutropitoare, venite de din afară. Dar, tot atât de adevărat este și aceea, că vremurile s'au schimbat și pășirea în larg a poporului nostru va aduce, mai iute decât am dorì, *schimbări* în modul lui de cugetare și simțire. Este deci bine, ca de timpuriu să înțelegem *rostul evoluției* și să ne gândim asupra felului, cum să preîntimpinăm relele, ce pot urma din acele schimbări.

După a noastră pricepere, mijlocul cel mai sigur pentru a lecuì relele, și fundamentul cel mai trainic pentru clădirea progresului nostru viitor, nu poate fi altul decât *religiunea*, scutul și pavăza ocrotitoare din trecut. La religiune să alergăm și aici să

ne încălzim sufletul la focul sacru al vecinicelor sale poveţe şi învăţături. In acestea vom găsì sfaturi de încurajare, cuvinte de mângăiere şi vorbe de îndemnare spre tot ce e *sfânt, adevărat* şi *bun.* Nu sunt acestea vorbe deşerte, cum le place multora a le poreclì, ci sunt adevăruri, pe cari le despectează numai celce nu le cunoaşte, ori care se apropie de ele cu neîncredere şi rea credinţă.

Dat fiind adevărul, că poporul românesc numai prin religiune şi-a păstrat în trecut nevătămat caracterul său naţional, urmează oarecum dela sine, că şi în viitor religiunea îl va scutì şi apăra de influinţele nechemate şi stricătoare, venite de din afară.

Drept aceea, cu o oară mai de grabă *trebue să începem reforma învăţământului religios.* Sunt plângeri foarte întemeiate cu privire la felul, cum se îngrijeşte acest învăţământ în şcoalele de toată categoria. S'au făcut, adevărat, încercări de a întroduce îmbunătăţiri, ba aici în Sibiiu, s'a instituit şi o comisie, care să îngrijească compunerea de bune manuale şcolare. Cu toate acestea, până astăzi religiunea a rămas cel mai maşter tratat obiect de învăţământ, care a şi produs cele mai slabe rezultate. Dovadă pentru aceasta sunt şi elevii veniţi la teologie de pe la gimnazii, neesceptând nici gimnaziile româneşti.

Care să fie oare cauza acestei stări de lucruri?

Vom răspunde, că *sunt multe cauzele.* Dintre ele, de astădată, amintim deoparte lipsa de pricepere şi zel a celor puşi să împărtăşească învăţământul religiunei, de altă parte lipsa de cărţi didactice, cari să satisfacă într'adevăr cerinţele unui învăţământ religios solid. S'ar putea spune multe despre aceste defecte, pe urma cărora pătimeşte educaţia religioasă-morală a poporului nostru. Ne trebue *oameni buni* şi *cărţi bune,* ca să îndreptăm răul. O carte bună în religiune poate fi numai aceea, *în care se găseşte cel mai ales material teologic, grupat după cerinţele didactic-psihologice.* Proba aceasta nu o supoartă nici una din cărţile de religiune câte le avem astăzi, atât în patria noastră, cât şi dincolo în Regat. Materialul tipărit în aceste manuale este o aglomeraţie de toată nuanţa, lipsită de alcătuirea organică necesară.

Incă nu este prea târziu să ne îndreptăm. Să începem opera de regenerare, dar înainte de aceasta să ne câştigăm priceperea şi tăria necesară pentru a o începe bine şi a o continua cu succes.

Insufleţirea de lipsă şi motivele lucrărei noastre să ni-le scoatem din comoara religiunei, a cărei importanţă pentru vieaţa noastră culturală este mai presus de ori-ce îndoială şi numai un nepriceput ar mai putea-o trage la îndoială. Religiunea e o *necesitate psihică* pentru fiecare om, ori cât de sus ar fi el pus. Ea e o necesitate şi pentru asigurarea fericirei din lumea viitoare, dar nu mai puţin şi pentru acelei din lumea aceasta. Toţi ştim, cu mic cu mare, că de câte-ori dăm de o pacoste mai mare, preste care nu ne poate trece nici un fel de iscusinţă omenească, alergăm la religiune şi-i cerem sprijinul. Ludovic al XVI. regele Franciei cel gilotinat, când s'a văzut părăsit de toţi a mărturisit duhovnicului cu câteva oare înainte de gilotinare, că numai religiunea îl mai mângăie şi îmbărbătează, zicând: «Vai Doamne, ce ar fi de capul meu, dacă nu aş crede în Dumnezeu, singurul la care se găseşte adevărata dreptate!» Frumoase şi înălţătoare cuvinte, barem de nu le-ar uita oamenii.

Dar nu avem să mergem aşa departe. E de ajuns să ne oprim la câteva din păţaniile proprii şi vom avea cea mai deplină convingere, că adevărat a grăit. Dacă aşa e, atunci de ce totuş merge aşa de anevoios regenerarea religioasă morală? De acea, fiindcă lucrurile mari pretind forţe mari, pretind muncă şi jertfire de sine, şi mai pretind încă: *simţ curat şi desinteresat.* Ceice au aceste cerinţe înroleze-se la muncă, ca astfel cu toţii să începem şi să ducem la izbândă opera de regenerare religioasă-morală prin religiune.

Dr. Petru Şpan.

SF. IOAN GURĂ DE AUR.

b) Unele calităţi ale oratoriei sale.

II.

Intre calităţile alese, cari împodobesc oratoria sf. Ioan Gură de aur, în rândul al doilea am înşirat *popularitatea:*

Aceasta calitate este de-aproape înrudită cu practicitatea despre care am vorbit în numărul trecut, pentru că nu poate fi practică acea cuvântare, care nu este în acelaş timp şi populară.

Să precizăm înţelesul acestei calităţi, răspunzând la întrebarea: *ce înseamnă a predica popular?*

Populară este acea predică, care se potriveşte pe înţelesul *poporului,* pe înţelesul tuturor ascultătorilor adunaţi la slujba dumnezeiască.

Necesitatea acestei calităţi a propovăduirei este în sine evidentă, căci nu poate avea nici un rost acea cuvântare, fie ea oricât de erudită, din care poporul nu va fi în stare să-şi scoată cuvânt de înţelegere, spre învăţătură şi spre buna întocmire a vieţii sale. O asemenea cuvântare, neînţeleasă de popor, se va asămăna cu o «aramă sunătoare şi cu un chimval răsunător», despre care scris este: «că trâmbiţa de va da glas fără de semn, cine se va gătì de răsboiu? Aşa şi voi de nu veţi da prin limbă cuvânt cu bună înţelegere, cum se va cunoaşte ceeace se va grăì? *că veţi fi grăind în văzduh*... Insă în biserică voiesc a grăì cinci cuvinte cu mintea mea, ca şi pe alţii să-i învăţ, decât zece mii de cuvinte în limbă (adecă neînţeleasă I. Cor. 14, 8—9, 19).

Aceasta a fost şi voinţa Mântuitorului, care a poruncit să se predice evangelia tuturor popoarelor şi a dat însuş prin întreaga Sa activitate de învăţător al lumei, cea mai strălucită pildă *cum* să se facă acea propovăduire pe înţelesul tuturor. Populară a fost şi predicarea prorocilor şi a apostolilor, cari aveau să vestească poporului voia lui Dumnezeu. Astfel, cuvântul Domnului către oameni: *sf. Scriptură,* este cea mai populară carte din literatura tuturor popoarelor. Alta, care asemenea ei, să ne înfăţişeze idei atât de înalte într'o formă atât de uşoară, nu există. Deşì s'a scris în timpuri anumite, între împrejurări şi în limbi anumite, totuş sf. Scriptură nu vorbeşte limba unei anumite stări sau tagme de oameni, nici a unui popor sau veac anumit, ci ea ne vorbeşte *cuvântul lui Dumnezeu* către noi oamenii, de aceea cu dreptul s'a numit *cartea omenirei întregi.* Ea se potriveşte minunat de bine şi pentru cele mai inferioare triburi din Africa, ca şi pentru cele mai culte şi mai civilizate popoare ale lumei.

Iar cartea omenirei este sf. Scriptură de aceea, fiindcă este *cartea omului,* care-l învaţă pe fiecare să se cunoască şi înţeleagă pe sine însuş şi apoi *să găsească pe Dumnezeu* pentru sine. Cuvintele Scripturei ating coarde, cari află răsunet în inima fiecărui om; ele ne descoper adevăratele trebuinţe ale inimei noastre şi tot ele ni le alină, ne dau linişte şi mulţumire sufletului nostru.[1]

---

[1] *Ihmels,* Bibel und Bekenntnis, in Neue Kirchliche Zeitschrift. 1907 Nr. 1 pag. 10—11.

Prin urmare: cu cât cuvântătorul se va pătrunde mai mult de spiritul sf. Scripturi, cu cât se va adânci în cuprinsul sfintelor ei învăţături şi în modul de concepere a problemelor vieţei omeneşti, şi cu cât îşi va însuşi în mai mare măsură limba şi forma de expunere biblică, cu atât predica sa va fi mai populară şi va pătrunde mai lesne la inima ascultătorilor.

Dar care cuvântător bisericesc s'ar putea asămâna în această privinţă cu sf. Ioan Gură de aur, care tot aurul gândirei sale l-a întrebuinţat ca să pătrundă în adâncurile înţelepciunei dumnezeieşti şi să tâlcuiască, pe înţelesul şi pentru folosul mulţimei, slova cărţilor sfinte? La izvorul neistovit al înţelepciunei acestor cărţi ş'a adăpat el sufletul, şi prin studiu neobosit, prin o gândire pătrunzătoare, continuată cu stăruinţă vreme îndelungată, a ajuns, ca puţini, alţii stăpân pe toată comoara dumnezeieştilor învăţături. După-ce ş'a însuşit aceasta comoară nepreţuită, cu înlesnire a putut să descopere şi să împărtăşească şi altora bogăţiile ei fără de margini. *Căci aceasta este cea dintâiu cerinţă, căreia trebue să-i satisfacă oricare orator, şi cu deosebire un orator al poporului: ca să cunoască, să pătrundă şi să stăpânească cât se poate mai temeinic obiectul, despre care vrea să cuvinteze.* Cel ce ignorează această cerinţă, nu va cuvânta nici când cu succes mulţămitor!

E potrivit locul să amintesc aici părerea unora, cari cred, că nu se cere studiu şi pregătire pentru a predica poporului, şi cari îşi fac titlu de laudă din aceea, că au vorbit «improvizat.» Celce judecă astfel, nu înţelege însemnătatea problemei grele a unui predicator către popor.

Admitem ca excepţiune, că au existat şi există oratori mari, cari sunt în stare să improvizeze o vorbire reuşită, mai ales în momente de însufleţire, — dar să nu pierdem din vedere împrejurarea, că şi acei oratori au ajuns la atâta iscusinţă în vorbire numai în urma unui studiu temeinic şi după o praxă îndelungată, care a mai fost sprijinită şi de o anume predispoziţie spre oratorie. Puterea de improvizare a acestor talente excepţionale nu răstoarnă însă valoarea teoretică a acelui *principiu omiletic,* care cere, ca oratorul să se pregătească conştienţios pentru cuvântarea ce are să o ţină. Nu încape îndoială, că o cuvântare pentru care oratorul s'a pregătit anume, va fi mai sistematică, ideile ei vor fi mai organic rânduite, argumentele mai logic şi mai temeinic desvoltate,

în vederea unui scop mai bine precizat. Celce improvizând a vorbit bine, pregătindu-se va vorbì și mai bine. Şi oratorii cei mai vestiţi s'au pregătit cu îngrijire, când au vorbit să câştige inimile ascultătorilor prin puterea cuvântului lor.

Nu mai puţin dator este și *cuvântătorul bisericesc al poporului* să-şi ia în serios chemarea și să se pregătească bine pentru propovăduire, căci el are să lumineze şi să îndrepteze suflete mai puţin înţelegătoare, și să le câştige pentru binele lor cel mai mare, pentru *mântuire.* Este o eroare mare a crede, că o asemenea lucrare se poate face fără studiu și pregătire temeinică. Căci cum va învăţa cineva pe alţii, ceeace însuş nu ştie cum se cuvine? Cum va putea propovăduì altora învăţăturile evangeliei mântuitoare acel cuvântător, care el însuş nu s'a adâncit în cuprinsul lor, nu le-a pătruns cu mintea și cu inima sa? *Și cum le va potrivì pe înțelesul și pentru folosul poporului,* cum le va înfăţişa şi învesmânta popular, dacă nu va fi stăpân pe ele? Unei idei, unei învăţături, unui adevăr numai atunci îi putem da înfăţişarea şi expresiunea ce o dorim, dacă l-am *cuprins* şi *pătruns* cu mintea și inima noastră, și-l *stăpânim* cu desăvârșire. Cuvântătorul nepregătit, care n'are pătrunderea necesară în fondul învăţăturilor ce vrea să le împărtăşească altora, va rămânea la suprafaţa chestiunilor, se va pierde într'o vorbărie deşartă şi fără sistem, — iar voind să fie popular şi înţeles de toţi, — va cădea în dese repeţiri, în explicaţii naive şi banale, cari nu vor afla răsunetul dorit în inima ascultătorilor. De fapt, adeseori, o asemenea «caputinadă» se numeşte «vorbire populară».

Imi vine în minte următoarea anecdotă, care se povesteşte despre doi predicatori. Un predicator vestit ascultase odată o predică a unui coleg al său mai tinăr. La sfârşitul slujbei, întreţinându-se împreună despre arta predicărei, predicatorul mai tinăr a întrebat pe cel mai bătrân, dacă se mai pregăteşte și acum pentru predică, și a rămas uimit primind răspuns afirmativ. «Eu» — zise atunci predicatorul mai tinăr, vrând să paradeze cu marele lui talent oratoric — «numai partea primă — întroducerea — predicei mi-o pregătesc în scris, asupra părţii a doua — tractarea — meditez numai, iar partea din urmă — încheierea, — o las în seama Duhului sfânt, care mă va inspira». «Al naibii lucru» — îi răspunse la aceasta bătrânul iscusit — «d-ta predici mai bine decât

Duhul sfânt!» — care va să zică: încheierea predicei, pentru care nu se pregătise de loc, a fost partea cea mai slabă.

Deja din cele zise mai sus rezultă, că — pe lângă obiectul predicei — fiecare cuvântător al poporului, trebue să mai cunoască cu multă pătrundere psihologică *modul de gândire și simțire al ascultătorilor săi*, firele tainicei țăsături sufletești a poporului. Aceasta este o condiție cel puțin tot pe atât de indispensabilă, ca și cea de mai nainte. Toți reformatorii și oratorii, cari s'au adresat mulțimei și au însuflețit-o pentru ideile lor, au fost buni cunoscători ai *psihologiei poporului*. Păstorul de suflete, ca unul, care trăiește în mijlocul poporului, are în continuu ocasie să-i cunoască prin observație nemijlocită vieața sufletească în toate manifestările ei. Aceste cunoștințe și le poate întregì apoi cu deosebire ca duhovnic, în scaunul mărturisirei, când fiecare credincios își descopere cu sinceritate tainele inimei sale. Fără aceste cunoștințe nu va putea predica popular.

Și în aceasta privință Sf. Ioan Gură de aur stă la înălțime, căci el cunoștea inclinările mulțimei, cunoștea sufletul omenesc cum este și cum ar trebuì să fie, cunoștea bine oamenii de toată categoria, modul lor de gândire, pornirile și preocupațiile lor. Această pătrundere psihologică, despre care aflăm nenumărate dovezi în cuvântările sale, si-a câștigat-o sf. Ioan prin observații și studiu îndelungat.

Putem deci să zicem, că sf. *Scriptură* și *inima omenească* au fost cele două cărți, în cari a cetit și s'a adâncit sf. Ioan Gură de aur mai mult, și pe cari le-a interpretat totdeauna în cea mai strânsă legătură. Astfel, cunoscându-și bine obiectul predicei sale, *putea* să-și potrivească, — iar cunoscând sufletul poporului, *știa cum* are să-și potrivească spusele sale pe înțelesul și pentru folosul tuturor. Intru aceasta constă măiestria predicei populare.

Bine să ne însemnăm deci, că nu dela limbă, ci dela *felul de a concepe și înfățișa* învățăturile ce voim să le împărtășim poporului, atârnă în primul rând caracterul popular al cuvântărei noastre. Poporul își are modul său de a vedea și înțelege lucrurile, — și numai transpunându-ne în acel mod de vedere propriu poporului, vom putea să-i facem accesibile învățăturile, cu cari voim să-l luminăm.

În o asemenea potrivire a poveţelor şi învăţăturilor *pe înţelesul* poporului, se arată iscusinţa propovăduirei sf. Ioan Gură de aur. Precum o mamă, chiar şi cea mai neînvăţată, le ştie vorbì popular, adecă fiecăruia la înţeles, copilaşilor săi, deosebiţi în vârstă, aşa le cuvânta şi sf. Ioan tuturor fiilor săi sufleteşti, pe cari îi iubea cu o adevărată dragoste părintească. Învăţăturile sale curg ca dintr'un izvor limpede şi premenesc sufletul ascultătorilor ca o roauă răcoritoare. Astfel — ca să aducem un exemplu — la o sărbătoare a pogorîrii Duhului sfânt, dupăce le vorbì despre împlinirea făgăduinţei Mântuitorului de-a trimite apostolilor săi alt mângăitor, continuă cu o linişte mângăitoare: «Spune, nu ni-s'au împărtăşit toate cele trebuincioase mântuirei sufletului nostru prin darul Duhului sfânt? El ne-a scăpat de robie şi ne-a chemat la slobozenie, făcându-ne fii ai lui Dumnezeu, făptură nouă, căci am aruncat povara grea şi ruşinoasă a păcatelor. Prin Duhul sfânt s'au format cetele preoţeşti; El a sculat şirul învăţătorilor; din acel izvor a curs comoara descoperirilor... Creştinii deci, să nu prăznuească această sărbătoare numai pentru faţa lumei, împodobindu-şi uşile cu cununi şi aşternând uliţele cu covoare, ci să o prăsnuiască făcându-se părtaşi de rodul Duhului sfânt, care după cuvintele apostolului (Galat. 5, 22) este: dragostea, bucuria şi pacea; dragostea ca rădăcina darurilor, bucuria ca rod personal, iar pacea ca rod obştesc, al darurilor Duhului sfânt».[1]

Ideile abstracte, cari nu sunt potrivite pentru înţelegerea oamenilor de rând, sf. Ioan le specialisează şi *concretisează* cât se poate de mult; *descrierilor* le dă o formă atât de plastică, încât cu dreptul s'a zis, că el îşi preface *ascultătorii* în *privitori* prin măiestria zugrăviei sale pline de vieaţă. Iată ce descriere ne dă în legătură cu interpretarea locului dela ev. Luca 14, 12—13: «Când faci prânz sau cină, nu chiema prietinii tăi, nici fraţii tăi, nici rudele tale, nici vecinii bogaţi... ci chiamă săracii, neputincioşii, schiopii şi orbii»... Christos este de faţă la tine în persoana săracului, şi tu te porţi faţă de el atât de nerespectuos. Ai chemat însă la masă pe împăratul, cât de sfiicioasă îţi este atunci purtarea ta! Să ne închipuim două mese, dintre cari una să aibă în jurul său orbi, schiopi, ciungi, cu mâna bolnavă, desculţi, îmbrăcaţi cu o singură haină, şi acea flenduroasă, — iar la cea de a doua să

[1] Omilia 2 de s. Pent.

șadă stăpânitori, generali, guvernatori, slujbași înalți, îmbrăcați cu haine prețioase și încinși cu cingători aurite. Apoi pe masa săracilor să nu se găsească nici vase de argint, nici vin mult, ci numai atâta cât e de ajuns de a înveselì inima omului, iară păharele și celelalte obiecte să fie de sticlă, — în timp ce pe masa bogaților toate obiectele să fie de argint și de aur, iară semicercul (un fel de canapea) să nu poată fi purtat de un singur servitor, ci abia doi tineri să-l poată mișca... Fie aici apoi mulți servitori, îmbrăcați cu haine nu mai pe jos de ale învitaților, vestminte strălucite, zic, purtând nădragi persienești, frumoși la vedere, pentrucă sunt chiar în floarea tinereții, plini de putere și vieață, — iară la ceealaltă masă fie numai doi servitori modest îmbrăcați. Fie la o masă bucate scumpe, iară la ceealaltă de acelea cari pot stânge foamea și aduce mulțămire. Oare am spus de ajuns? Oare amândouă mesele sunt pregătite bine? Nu cumva lipsește ceva?» — se întreabă oratorul, iar dupăce constată că totul e în rânduială, adauge: «Dacă poate am trecut ceva cu vederea, în decursul vorbirei, vom afla». [1]

Expunerile limpezi le întrețese sf. Ioan adeseori cu *icoane și asămănări* poetice frumoase, construite cu fantazia bogată și îndrăsneață a Orientalilor, care toate lucrurile lumei văzute le preface cu ușurință în tot atâtea simboluri ale celor nevăzute. Icoanele și asămănările, pe cari sf. Ioan le lua dela lucrurile cele mai apropiate, din experiențele vieții zilnice a ascultătorilor, îmbrăcau învățăturile abstracte în forme mai concrete, prin urmare mai ușor înțelese de popor, iar dicțiunei îi dedeau un colorit vioiu și atrăgător. De ex. «Precum se ascund animalele sălbatice în culcușurile lor, când se ivesc cele dintâiu raze ale soarelui, — tot asemenea se risipesc și patimile întunecoase, când rugăciunea, ca o rază de soare, strălucește pe buzele noastre și ne luminează întreg sufletul»... [2]

Mai ales *aplicarea practică* a învățăturilor morale o netezește sf. Ioan prin icoane și asămănări, și-i dă astfel o formă mai fină, mai acceptabilă și mai convingătoare. «Ceeace sunt boalele și

---

[1] Omilia 1. la ep. cătră Coloseni. Și cele 12 omilii la această epistolă sunt traduse de arhim. *Theodosie Atanasiu.* De altcum, cerânduni-se din partea câtorva preoți, vom da la sfârșitul acestui studiu o bibliografie a traducerilor românești din operele sf. Ioan Gură de aur, și a unor izvoare de studiu.

[2] Omilia 8 contra Anonoeos.

ranele pentru corp — zice el — acea sunt păcatele pentru suflet; ceeace sunt operaţiunile şi leacurile, acea sunt îndemnurile şi mustrările... Precum prin o arsură se împedecă uneori lăţirea boalei, iar prin o tăietură se delătură carnea stricată, deşì amândouă ne fac dureri, totuş sunt vindecătoare, — tot asemenea sunt şi răbdările şi încercările grele, foc şi fer, pentru suflet»...[1] Iar într'alt loc zice: «Noi am primit solia cuvântului şi sosim ca soli din partea lui Dumnezeu, căci aceasta este vrednicia vlădicească. Sosim la voi în solie, cerând ca să contenească răsboiul, şi zicem tuturor: nu vă făgăduim a vă da cetăţi, nici atâtea şi atâtea măsuri de grâu, nici robi, nici aur, ci împărăţia ceriurilor, vieaţa veşnică, petrecerea cea împreună cu Christos, şi în fine toate celelalte bunurĭ, cari nu ne este cu putinţă a vi-le spune, pe cât timp suntem în vieaţa aceasta»...[2]

Adeseori cu un argument prin analogie dovedeşte mai convingător ceace vrea să spună, decât altădată prin îndelungate expuneri. Interpretând cuvintele Mântuitorului: «Pace las vouă, pacea mea dau vouă» (Ioan 14, 27) zice: «Pacea este carea pregăteşte calea iubirei. Şi vedeţi, că capul bisericii nu zice simplu «Pace», ci «Pace tuturor». Pentrucă ce folos este dacă cu unul avem pace, iară cu celalalt luptă şi răsboiu? Nici în corpul nostru nu poate fi sănătate, dacă numai unele din stihii (elemente) sunt liniştite, pe când celelalte se răsboiesc; ci numai atunci este sănătate desăvârşită, când toate sunt în bună înţelegere şi rânduială, căci dacă nu sunt toate liniştite şi în hotarele lor, totul se restoarnă pe dos. Chiar în sufletul nostru se petrece tot aşa, căci dacă nu vor fi în pace toate puterile gândirei, nu va fi pace şi linişte. Atât de mare bun este pacea, încât făcătorii de pace fiii lui Dumnezeu se vor chema. Şi cu drept cuvânt, de vreme ce şi Fiiul lui Dumnezeu de aceea a venit pe pământ, ca să împace cele de pe pământ cu cele din ceriuri»...[3]

Pentruca să scoată la iveală şi să lumineze şi mai mult spusele sale sf. Ioan întrebuinţează *forma antitetică*, punând contrastele unul lângă altul. De ex.: Ce te înalţi cu trufie, pulbere şi cenuşă! Să ieşim afară la morminte; pătrunde acolo tainele vieţii! Vedeţi oasele risipite, corpurile putrezite.... Unde mai este frum-

---

[1] Omilia 6 de Lazaro. — [2] Omilia 3 către Coloseni. — [3] Omilia 3 către Coloseni.

seţa tinereţii, farmecul gingaş al feţei şi privirea ochilor dulci; unde este isteţimea sprâncenelor şi fruntea strălucitoare? Nu s'au prefăcut toate în praf şi cenuşă?»...[1]

Cu modul de a concepe, de a prinde şi înfăţişa obiectul predicei pe înţelesul poporului, trebue să stea în cea mai strânsă legătură şi o *limbă populară.* Popular, în ce priveşte limba, va cuvânta acel orator, care va întrebuinţa limba vorbită şi înţeleasă de popor, încunjurând toate acele cuvinte, cari nu sunt uzitate în graiul poporal. Limba sf. Ioan Gură de aur este limba naturală a cuvântătorului, care vrea să fie priceput de toţi şi care rămâne priceput şi după trecere de veacuri, căci a potrivit bine vorba cu adevărul, care nu-şi pierde valoarea. Să ascultăm ce ne spune el însuş în această privinţă: «Eu nu vreau să vorbesc în cuvinte şi întorsături măiestrite, ci aşa, ca fiecare serv, fiecare servă, fiecare femeie bătrână şi fiecare ţăran să mă înţeleagă cu uşurinţă. Afară de aceasta, întrucât atârnă dela mine, vreau să fiu scurt în vorbire, şi-mi dau silinţa să cuprind învăţăturile în puţine cuvinte, ca astfel în două chipuri să pot influinţa asupra ascultătorilor nedeprinşi cu lucrări spirituale: odată, ca să-mi poată înţelege uşor spusele mele, şi apoi, ca să le ţină în minte vreme îndelungată, pentru folosul lor.» Terminii, cari exprimă concepte abstracte, îi încunjură şi-l înlocueşte cu alţii concreţi, iar la locurile biblice mai grele de explicat se opreşte pe larg în tălmăcire, din care cauză unii i-au făcut imputarea că prea lungeşte vorba. Când are să urmeze vre-o explicare mai anevoioasă, le atrage ascultătorilor atenţiunea, zicându-le: «Fi cu luare aminte!» (Εἰδες) sau: «Ceeace urmează acum, e lucru îndoielnic, greu etc.» sau: «M'aţi înţeles? Insemnaţi-vă, căci vreau să vorbesc lămurit» etc.

De încheiere voiesc să mai amintesc un lucru, pentru a preveni o părere greşită.

Deşi oratoria sf. Ioan Gură de aur este populară, atât prin modul de concepere al învăţăturilor pe înţelesul tuturor, cât şi prin limbă, totuş ea nu încetează a fi în acelaş timp şi *măreaţă, nobilă şi înălţătoare de inimi.* Popularitatea nu exchide *demnitatea* unei cuvântări. În împreunarea fericită a acestor două calităţi se

[1] Omilia 9 despre pocăinţă.

arată măiestria oratorică a sf. Ioan, de aceea ascultătorii săi nu numai l-au înţeles, ci l-au şi *admirat*. In cuvântările sale nu aflăm lucruri de rând, inferioare, expresiuni banale şi necuviincioase. Pentru a arăta cu câtă iscusinţă a ştiut împăca sf. Ioan în cuvântările sale frumseţa, nobleţa şi demnitatea — cu popularitatea, vom aduce un singur exemplu: «Când se ivesc razele soarelui, se risipesc umbrele întunerecului, se ascund fiarele sălbatice, se îndosesc tâlharii, ucigaşii îşi caută ascunzişurile lor, piraţii se opresc dela faptele lor... toţi se feresc de lumina cea strălucitoare... căci razele soarelui, pogorându-se din înălţimile ceriului peste munţi şi văi, peste ape şi uscat, peste oraşe şi sate, luminează totul. Aşa s'a întâmplat şi cu învăţătura lui Christos, pe care a propovăduit-o Pavel. Puterea rătăcirilor fù alungată, şi răsărì soarele adevărului .. care se ridica spre înălţimile cereşti ca o flacără luminoasă, care creştea mereu chiar printre pedeci şi se aprindea tot mai mult chiar prin ostenelele contrarilor săi.» [1]

Dr. Nicolae Bălan.

AL XV-lea CENTENAR DELA MOARTEA SF. IOAN GURĂ DE AUR ÎN ROMA.

Mari serbări au fost la 12 Februarie a. c. în capitala lumii catolice, cu ocaziunea împlinirii a 1500 de ani dela moartea Demostenelui creştin. Se şi pregătiseră de mult. Se instituise un comitet anume, în fruntea căruia stătea cardinalul Vincenţiu Vannutelli.

Mai întâi au fost fixate la 13 Noemvrie 1907, adecă la data când îl prăznueşte şi Biserica ortodoxă. Turburările din Italia însă au motivat amânarea pentru 27 Ianuarie 1908, dată când şi noi sărbătorim «aducerea moaştelor sf. Ioan». [2]

Multă bucurie a fost pentru cercurile oficiale romane aceste serbări. In afară de onorarea sfântului, ele mai erau motive de a amintì Orientului că Roma se gândeşte la dânsul. Nici n'au lipsit manifestările de această natură. S'a fraternizat cu Orientalii, li

---

[1] Omilia 4 despre sf. Pavel.

[2] Strămutarea lor la 12 Februarie a fost motivată de împedecarea clerului oriental a veni mai nainte.

s'au spus vorbe dulci, li s'au dat îndemnuri de a împărtăşì şi altora bunele dispoziţiuni ale Romei.

Dar cine erau aceşti Orientali? Se înţelege că nu ortodocşi, ci uniţi. Au fost patriarhul melchit al Antiohiei (cu rezidenţa în Damasc), Ciril VIII împreună cu episcopi sufragani ai săi şi cler inferior. Ei au oficiat serviciul solemn în ziua serbării.

Tocmai asta a umplut de bucurie pe catolici. Căci ca orientalii să vie şi să oficieze în ritul lor (liturghia Sf. Ioan) într'o capelă papală, în prezenţa Papii şi a tuturor demnitarilor din Vatican, ce mai vreţi probă de înfrăţire şi egalitate a orientalilor cu occidentalii! Roma pe toţi îi recunoaşte deopotrivă ca fii ai săi.

Intâia oară se petrece un fapt care vorbeşte atât de frumos ambelor ramuri ale creştinătăţii «Centenarele» de mai nainte ale strămutării moaştelor Sf. Ioan Gură de Aur au fost săvârşite totdeauna de Papa. Dacă acuma Patriarhul de Antiohia, zice: «Le Temps», e cel ce săvârşeşte, e însemnat nu numai pentru faptul că Ciril VII[1] oficie, ci pentru că întâia oară în istorie un reprezentant al unei Biserici orientale, a oficiat liturghia sub bolta Sf. Petru. E important de asemenea pentru că a arătat o mai strânsă legătură între toate ramurile Bisericilor catolice. Creştinii din Antiohia, Alleppo, Damasc şi întregul Răsărit sunt cunoscuţi ca «Malchiţi», şi măcar că se ţin de Biserica romano-catolică, păstrează totuş multe particularităţi vechi care arată vechea lor origină.[2]

Atenţiunea pentru Orient poate să ne bucure. Mi se pare însă foarte exagerată importanţa participării orientalilor, căci în definitiv nu e vorba de vre-o fraternizare cu ortodocşii, ci cu uniţii, lucru care n'are în sine nimic extraordinar. Unii se vede că au luat-o în sensul, că tot Orientul s'ar fi alăturat la Roma cu această ocaziune, şi de aici însemnătatea faptului. Citatul *The New-Jork Herald* vedem că aşa spune: toţii creştinii răsăritului sunt cunoscuţi ca «Malchiţi» şi se ţin de Biserica Romei.

Aceiaş importanţă o atribue faptului şi *revista Die Woche* (22 Februarie 1908). Ea dă o ilustraţiune a ceremoniei şi o numeşte «o zi vrednică de amintire în analele istoriei bisericeşti». Se vede

[1] Al VIII-lea, zice revista *Eco del Pontificato*, Roma, 23 Februarie 1908.
[2] *The New-York Herald*, Paris 13 Februarie 1908.

clerul oriental la altar, în vestminte întocmai ca ale noastre ortodocşilor.

Pare însă mai mult sgomot pentru a atrage luarea aminte a orientalilor. Căci Patriarhul Ciril VIII. al cărui chip, tocmai ca al unui episcop ortodox, ni-l dă revista romană *Eco del Pontificato* (23 Februarie a. c.), nu înseamnă mult în numărul orientalilor. El e capul unei Biserici cu 140,000 de credincioşi şi zece scaune episcopale. Bine înţeles eparhii mici ca cele italiene, căci cu 140,000 de oameni întregul patriarhat e mai mic decât o eparhie de-a noastră.

Şi cine ştie cât îi va sta încă în putere Romei să ţie mâna pe dânşii! Căci uşor i-a fost să momească pe unii şi alţii câtă vreme propaganda ortodoxă era nulă sau slabă. Dar dela 1902 Biserica soră a Rusiei a început în Siria şi Palestina o puternică propagandă, care a reuşit să smulgă din cei momiţi de catolici.[1] Înşişi catolicii se plâng de pagubele suferite din partea Ruşilor.[2]

Şi acum, după ce am lămurit poziţiunea orientalilor dela serbările din Roma, să intrăm în amănuntele ceremoniei. Le dau după o corespondenţă din Roma trimeasă ziarului catolic *Kölnische Volkszeitung* (14 Februarie 1908):

Oficiul pontifical grec care a fost săvârşit astăzi în aula beatificaţiunii de Patriarhul Ciril VIII al Antiohiei în prezenţa Papii Piu X, a membrilor Sf. Colegiu, a Patriarhului Siriei şi a unui mare număr de episcopi orientali, e un eveniment istoric. Căci până acuma nu s'a mai pomenit o asemenea manifestare solemnă de unire şi frăţie a ambelor mari rituri. Nici în timpul tratărilor pentru unire la ambele sinoade din Lyon (1274) şi Florenţa (1438) n'a azistat Papa la liturghia greacă, deşi Grecii au fost de faţă la oficiul pontifical latin al Papii. Chiar şi ceremonialul întrebuinţat acum pentru capela papală are rubrici speciale pentru cazul când episcopi şi patriarhi de alte rituri ar fi de faţă la oficiile papale, nu însă ca în capela papală să se oficieze liturghia în alt rit decât în cel al Bisericii române. Asta se întâmplă pentru întâiaoară la ceremonia de azi. Pentru aceasta din porunca papală se orândui pentru sărbătoarea de azi un ceremonial deosebit. Foarte mare fù cererea de carte de intrare în sala care nu putea cuprinde mai mult de vre-o mie de persoane. Tribune speciale fură construite pentru corpul diplomatic, aristocraţia romană, cavalerii de Malta şi membrii caselor domnitoare.

Aula beatificaţiunii era aranjată pentru capela papală în acelaş chip ca şi Sixtina. În partea din stânga a altarului se ridică tronul papal îm-

[1] Vezi revista *Der alte Glaube*, Leipzig 4 Octomvrie 1907, coloana 12.

[2] Revista *la Civiltà Cattolica*, Roma 3 August 1907, pag. 362.

brocat roşu, iar lângă dânsul spre stânga se alătură scaune pentru patriarhii şi episcopii azistenţi; spre dreapta, dindărătul «sfântului patrulater» erau locuri pentru protonotarii şi episcopii care nu azistau pe lângă papa. Partea din dreapta a altarului rămase rezervată pentru clerul grec liturghisitor. În locul iconostasului obişnuit în Biserica greacă între altar şi naos, fură aşezate pe treptele cele mai de jos ale altarului, pe postamente deosebite, două icoane, reprezentând pe Mântuitorul şi Maica Domnului. Cu chipul acesta se înjghebară cele treì intrări în altar, necesare ritului grec. Două altare mai mici, construite la dreapta şi la stânga altarului principal, serveau la pregătirea sfintei jertfe (Protesis), cum şi pentru aducerea obiectelor liturgice, necesare ceremoniei. Pe unul din altare se aşezase spre venerare icoana sf. Ioan Gură de aur. Un minunat covor de părete, reprezentând pogorârea Duhului sfânt, împodobea fundul altarului principal.

La nouă ceasuri clerul grec se adună în sălile Pinturicchis în catul (rândul, etajul) întâi, unde clericii inferiori se îmbrăcară în odăjdii şi însoţiră apoi pe patriarhi, episcopi şi liturghisitori în Sixtina. În această capelă îşi puseră şi aceştia din urmă scumpele vestminte, împodobite bogat, după ritul oriental şi brodate cu aur. După pregătirea pentru liturghie se duseră Grecii în procesiune spre aula beatificaţiunii. Patriarhul Ciril VIII luă loc acì, în mijlocul episcopilor săi în faţa tronului papal.

În acest timp Piu X, încunjurat de 25 de cardinali şi un mare număr de episcopi, prelaţi şi demnitari papali, îşi făcù şi el întrarea, trecând prin sala ducală şi regală, unde garda de onoare făcù front. Dindărătul acestora se adunaseră mulţi privitori. La întrarea în aula beatificaţiunii Papa se suì pe tron, iar corul grec îi cântă mulţi ani. Acest cor erà întărit printr'un număr de cântăreţi din institutul germanic. După-ce binecuvântă pe liturghisitori primì Papa actul de supunere al cardinalilor, şi slujba arhierească greacă începù.

Trei ceasuri dură liturgia. După încheiere, Papa purtat pe scaunul mobil, se retrase în mijlocul cântărilor corului grec, condus de benedictinul *Gaisser* iar din Sala Regia se duse pe jos în apartamentele sale. Adâncă impresiune făcù sărbătoarea, la care asistară întregul corp diplomatic, cavalerii maltezi prezenţi împreună cu marele lor maestru, aristocraţia romană, ambele surori ale Papii şi numeroase persoane de distincţiune.

A doua zi (13 Febr.) primì Papa în audienţă privată comitetul de organizare al sărbărilor în onoarea sf. Ioan, împreună cu patriarhii şi episcopii orientali, către care Piu X adresă o cuvântare. El spuse că se bucură de dovada ataşamentului lor către scaunul apostolic şi de mărturisirea unităţii de credinţă care se exprimă prin venirea lor. Via sa dorinţă ar fi să poată îmbrăţişa şi pe fraţii despărţiţi de centrul unităţii catolice. Doar în răsărit a fost leagănul creştinismului; dela dânsul au venit în apus binefacerile creştinismului. Pentru aceasta papii romani au preţuit totdeauna Biserica orientală şi i-au păstrat iubirea lor chiar şi după schizmă, după cum istoria arată (!?). Deşì orientul a refuzat continu o reunire cu

Latinii, Papatul n'a uitat niciodată pe fraţii despărţiţi (cine s'ar îndoì de asta?) El amintì de silinţele Papilor Piu IX şi Leon XIII care ar fi restabilit patriarhatul oriental. Orientul n'are alţi duşmani decât despărţirea, rătăcirile şi procedarea sa pătimaşă, care mai întâi l-au adus în atârnare de împăraţi, iar mai târziu de necredincioşi. Măreţia şi demnitatea orientului se bazează numai pe legătura cu Roma şi salutara ei influenţă. El îndeamnă pe orientalii prezenţi ca, după ce s'or întoarce în patrie, să lumineze pe ai lor despre ce a făcut şi face Roma pentru orient, pentruca toţi să se întoarcă la unitatea Bisericii. Orientul va rămânea totdeauna ţara Zorilor, dar deoarece Domnul a ales Roma ca scaun al Legământului celui nou, de acolo a trebuit se pornească razele adevărului şi graţiei. După aceasta aminteşte Papa de marii sfinţi ai orientului şi-şi încheie cnvântarea cu cuvinte de mulţămire şi binecuvântare. Orientalii prezenţi i-au răspuns cu aplauze. În numele lor mulţămì Patriarhul Ciril».

Cuvântarea aceasta [1] ultratendenţioasă a Papii, e un document de chipul nesincer în care catolicii ştiu să-şi prezinte atitudinea faţă de noi; să netezească colţurile şi să înfăţişeze solicitudinea occidentului către orient într'o lumină strălucitoare, dar falsă.

Frumoase vorbe, se va putea zice, dar corespunde conţinutul? E adevărat că papii au preţuit totdeauna orientul, i-au arătat iubire, «*după cum istoria probează*»? Adevărat e că papii au respectat ale noastre, ne-au lăsat autonomia, după cum se vede, nu din acest extras, ci din discursul întreg a lui Piu X? Sunt îndreptăţiţi orientalii ca, întorşi în patria lor, să lumineze publicul cu privire la binefacerile curse din Roma asupra orientului?

I. Să întrebăm istoria, la care face apel Papa Piu. Prin gura profesorului de istorie bisericească dela facultatea de teologie din Cernăuţi, păr. Eusebiu Popovici, ea mărturiseşte despre multe suferinţe ale Bisericii ortodoxe din partea celei catolice. Ori pe unde veneau cruciaţii, Biserica latină nu ne tolera pe noi, cum se zice, ci ne alunga ierarhia, «dădeau pradă flacărilor unele oraşe creştine», etc. Şi ironia lucrului: Papa pomenea binefacerile Romei tocmai unui patriarh întitulat «de Antiohia», când tocmai Antiohia are scris în analele sale, că ierarhia ei a fost alungată de Biserica latină. «Când cruciaţii câştigară dominaţiunea preste Ierusalim şi Antiohia, se înfiinţa îndată în aceste oraşe câte o patriarhie latină, iar patriarhul grec fù înlăturat; deasemenea fură aşezaţi arhiepiscopi şi episcopi latini, iar cei greci destituiţi. Tot aşa se întâmpla şi cu preoţii, unde era chip. Iar unde nu era

[1] S'a publicat în traducere rom. în „Unirea“ Nr. 8.

chip, preoţii erau subordinaţi cel puţin episcopilor latini şi cei ce nu voiau a se supune mai marilor lor de rit latin erau aspru pedepsiţi». Deci, fiind vorba de binefacerile Romei, şi indemnul de a le vestì orientalilor, ar putea Ciril VIII să facă cunoscute acestea şi să mai adauge: «In 1225 pe insula Cipru fură arşi 13 călugări greci, fiindcă refuzau a recunoaşte pe arhiepiscopul latin şi a se supune lui».[1]

Şi dacă cu adevărat Roma ne iubeşte şi ne respectă, de ce hirotoneşte episcopi pentru locurile care-şi au deja episcopi ortodocşi? Au oare hirotonia noastră nu e valabilă şi în Biserica catolică? Vorbim de scaunele *in partibus*. Păr. E. Popovici vorbeşte de 3 patriarhi *in partibus*.[2] Ce rost au aceştia, când scaunele patriarhale ortodoxe îşi au patriarhii lor! Dovadă, de sigur, a iubirii şi consideraţiunii care ne-o arată Roma.

Ca cei mari au lucrat şi mititeii. Din mintea noastră n'a perit faptul că un cleric catolic inferior a avut îndrăzneala să propue unui mitropolit din regatul României de a trece la catolicism. Nu ştii ce să admiri mai mult: orbirea, ori *sancta simplicitas* a unui om care ia lucrurile în mod atât de naiv!

Dar să trecem mai departe.

II. Ce ne mai spune Papa? Că cu toată îndărătnicia noastră, papatul nu ne-a uitat. Oh! o ştim şi prea ştim! Dar nu e suficient a spune numai că nu ne-a uitat, ci încă: cu ce scop nu ne-a uitat. Şi când tot trecutul ne spune că e vorba de cucerire, noi devenim melancolici şi nu mai avem puterea de a mai sta de vorbă.

III. Noi n'am avea alţi duşmani decât despărţirea, rătăcirile şi patima care ne-au aruncat în puterea împăraţilor şi apoi într'a necredincioşilor.

Nu putem nega partea de adevăr a acestei afirmaţiuni. Dar nu ne priveşte numai pe noi. Cine s'ar fi putut susţinea în orientul frământat de barbari! Roma? Dar şi în părţile ei au dispărut cu totul unele părţi creştine. Cine mai pomeneşte azi de locurile glorioase ale unui Ciprian, Augustin, etc.

1. Dacă am căzut în mânile necredincioşilor, nu suntem de vină, ne-am susţinut cât am putut, cel din urmă împărat bizantin

---

[1] *Istoria Bisericească* trad. de P. P. S. S. Episcopi Atanasie şi Gherasim, Bucureşti 1901, vol. II, pag. 21.

[2] Op. cit. pag. 22. — Astăzi există 456 de scaune titulare în Bis. catolică, din care ocupate sunt 409. — A se vedea *l'Annuaire Pontifical Catholique* pe 1908.

a murit luptând. Să fi fost Roma în mijlocul nostru, cădea și ea. Dar a salvat-o pozițiunea geografică și resistența orientalilor, care a împedecat pe Turci de a pătrunde în apus. Eminescu nostru gândește bine când pune în planul unui sultan turc intențiunea de a-și hrănì calul în pristolul dela Roma. Dar tocmai acești «rătăciți și pătimași orientali» prin pepturile lor au folosit indirect și Romei, care a rămas la adăpost. N'a primit Ștefan cel mare mulțămire din partea apusenilor pentru biruința dela Racova![1]

Unii istorici se miră încă de puterea de împotrivire a Bizanțului: «Sunt împărății pentru a căror împărțire vecinii lor și alți pofticioși de mult socotesc că a venit timpul. Cu toate acestea ele rămân încă în picioare secule întregi și produc chiar uimire prin tenacitatea și energia vitală pe care o dezvoltă din timp în timp. Din acestea face parte Bizanțul medieval, Croați, Sârbi, Bulgari, Pecenegi, Arabi pândeau și strâmtorau continuu această împărăție și afară de aceștia se mai iviră în cursul sec. XI, la amândouă lăturile imperiului bizantin, vrăjmași noi, periculoși: «Selgiucii turanici în răsărit, și Normanii în apus».[2]

Nu numai atât: Dacă noi nu ne-am putut susținea, apusenii și-au nimicit uneori singuri pozițiunile lor în fața necredincioșilor. E vorba de cruciate: «Dacă unicul neam al nobililor franci au tot dat probă de energie, înțelepciune și consecvență, totuș, prin opozițiune sistematică, a căutat continuu să nimicească iarăși pozițiunea luată de Friederic al doilea în țara sfântă — *și cu asta de sigur și succesele împăratului contra Saracinilor.*»[3]

Deci degeaba ne blamează Papa de dependență față de necredincioși, căci altfel nu s'a putut: împrejurările au fost mai puternice decât noi. Ele sunt de vină dacă «întreaga Biserică din Asia a fost scoborîtă la o existență mizerabilă și trei patriarhate, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, au trebuit să se supue gusturilor lor».[4]

Arhim. Iuliu Scriban.

(Va urma).

---

[1] Xenopol: *Ist. Românilor* edițiunea Șaraga, Iași 1896, vol. IV. pag. 66. — Să se observe aci purtarea vitregă a Papii și Veneției față cu solii lui Stefan. Cu dreptul exclamă dl Xenopol: „Față cu o politică atât de negutătorească a pretinsei regine a mărilor, să ne mirăm dacă loviturile turcești o aduseră curând la ruină“! De ce am învinuì însă pe orientali că au căzut?

[2] Ed. Heyck: *Die Kreuzzüge und das heilige Land,* Leipzig 1900 pag. 12.

[3] Ed. Heyck: Op. cit. pag. 149.

[4] Kurtz: *Kirchengeschichte,* edițiunea IX, Leipzig 1885, vol. I. partea 1. pag. 313.

PREDICĂ

la Dumineca a III-a din Paresimi

(ţinută la conferinţa preoţească din trct. Făgăraşului la 20 Martie 1907) de *Vasile Debu*, preot.

„Celce vrea să vie după mine, să se lapede de sine şi să-şi ia crucea sa şi să vie după mine“. Marcu c. 8. v. 34.

Iubiţi creştini!

Vieaţa omului — după cum zice sf. Scriptură — este o luptă, în care omul vecinic trebue să fie gata de a înfrânge pe duşmanul mântuirei sufleteşti, care cearcă cu dinadinsul să-l desbrace de fericirea vecinică.

Năcazurile şi neajunsurile în lumea aceasta sunt mari, şi mai mare este nemulţămirea oamenilor, cari uitându-şi de Ziditorul lor şi de binefacerile Lui, tot Lui îi impută toate supărările.

Bogatul este nemulţămit cu cât are, săracul e nemulţămit că n'are nimic; sluga e nemulţămit cu stăpânul, stăpânul nu e mulţămit cu sluga şi câte şi mai câte neajunsuri sunt în lumea aceasta plină de păcate!

Dar unde rămâne pizma, acel verme, care necontenit roade la rădăcina fericirii noastre? Unde rămâne trufia şi răutatea inimei, care ne face să vedem cu ochi răi tot ce are mai bun, mai frumos şi mai folositor vecinul nostru, deaproapele nostru. Omul care este condus de aceasta pizmă şi răutate a inimei, voeşte să ocupe poziţii mai înalte decât prietinul său, să fie mai bogat ca vecinul său, iar binele şi fericirea deaproapelui îi sfăşie inima.

Acestea sunt tot atâtea neajunsuri ale vieţii noastre, cari ne pot convinge, că lumea trecătoare zace cufundată într'un grozav noroiu de păcate şi fărădelegi.

Acestea sunt grijile lumei, acestea sunt duşmanii mântuirii sufletului nostru şi perdută ar fi fericirea vecinică nerămânându-ne nici un mijloc de scăpare, dacă domnul nostru Isus Christos nu ne-ar fi pus în vedere învăţătura şi îndemnul său, prin cuvintele: «*Celce vrea să vie după mine să se lapede de sine, să-şi ia crucea sa şi să vie după mine*».

Cu aceste sfinte mijloace de mântuire mă voiu ocupa în predica mea de azi şi (întrucât împrejurările şi locul mă ajută) voiu cerca a arăta trebuinţa, ce o avem noi de aceste sfinte şi d-zeeşti sfaturi. Vă rog să mă ascultaţi cu luare aminte!

*

Coroana tuturor făptuirilor din lume este omul, în al căruia trup făcut din lut, D-zeu a suflat duh de vieaţă, adecă aceea scânteie d-zeiască, care este sufletul. Dela început a arătat D-zeu, că dacă corpul nostru este făcut din lut, sufletul nostru este ceva nematerial şi nemuritor, ceva ce nu se poate simţi cu simţurile trupului nostru, este ceva ce prin suflare d-zeiască s'a făcut. A voit D-zeu să facă pe om şi i-a arătat chiar prin modul cum l-a făcut, că este dator să poarte grije de trupul şi de sufletul său, dar mai multă grije trebue să poarte de suflet, căci el este partea cea mai însemnată a fiinţei sale.

Dacă ne vom gândì însă, sau dacă ne vom ispitì conştiinţa noastră, mare va fi desamăgirea noastră, Iubiţi ascultători, văzând câtă nedreptate facem sufletului nostru, îngreunându-l cu câte şi mai câte păcate şi fărădelegi. Ne vom convinge, că aceea parte din noi, care este cea mai aleasă şi faţă de care avem mai mari datorinţe, am dat-o uitării şi negrijii, căci gândul ne este îndreptat numai spre aceea, cum să ne mulţămim poftele rele ale corpului nostru. Hainele frumoase, împodobirea membrelor părtaşe la săvârşirea păcatului cu câte şi mai câte podoabe, mâncările fără cumpăt beuturile scumpe şi altele asemenea acestora, sau încă şi mai rele, sunt grijile noastre cele de toate zilele. Şi toate acestea numai pentru trup pentru suflet nimica, decât îngreunare cu păcate şi osândă.

Căci de trebuinţele sufletului cine se îngrijeşte? Cu gândul curăţiei lui cine se ocupă? Cine se trudeşte ca intriga şi ura, pizma şi răutatea şi cele multe păcate care îngroapă sufletul, să fie înlocuite cu tot atâtea virtuţi? Ne culcăm seara şi ne sculăm noi dimineaţa, cu gândul, că precum îngrijim de corp, tot aşa datorinţă avem să dăm şi sufletului celece-i sunt de trebuinţă, spovedindu-ne păcatele la preoţii noştri, cari cu puterea dată lor pot să ne cureţe sufletul? Dăm noi sufletului nostru peste tot cele de lipsă?

Nu! căci foarte puţin ne gândim la aceea, că precum corpul nostru aşa şi sufletul e frumos numai atunci când e curat. Deşì suntem plini de păcate, sub greutatea cărora tânjeşte sufletul nostru, totuş nu ascultăm glasul conştiinţii noastre, ca să ne 'ndreptăm, să ne căim şi cu inimă smerită să ne apropiem de sfânta taină a mărturisirei, prin care ne-am curăţì sufletul de greutatea păcatelor.

Ne ruşinăm de păcatele noastre numai la mărturisire, nu şi la facerea lor, dar la înfricoşata zi a judecăţii nu ne gândim. Ne gândim numai la felul cum mai uşor putem să mai facem vre-o plăcere corpului nostru, vre-un păcat şi ne amăgim a crede, că darurile noastre vor îmblânzì judecata, sau minciunile noastre vor amuţì dreptatea. O, amar ne înşelăm!

Cum vom îndrăsnì a da faţă cu judecătorul? Cum, nu ne temem de acea zi de judecată? O ce judecată înfricoşată — suflete păcătoase! Cum să nu ne temem, cum să nu ne înfricoşăm, cum să nu ne cutremurăm când ne gândim, că va venì ziua şi ciasul, când în sunet de trimbiţe vom fi duşi înaintea judecătorului? Cum să nu ne temem gândindu-ne, că ne va zice acel drept judecător: *Voi nemilostivilor şi blăstămaţilor mergeţi dela mine în focul cel vecinic»*. Cum să nu ne cutremurăm văzând groaznica osândă .... «*focul cel de veci?*» pentrucă cu sfaturi bune ne-a zis mielul lui D-zeu: «*cine vrea să vină după mine, să se lapede de sine*» şi noi nu l-am ascultat.

Nu l-am ascultat, deşì aşa de frumos ne a chemat, aşa de răspicat şi la înţeles ne-a spus, că fiecare doritor de mântuire să se lapede de sine, adecă de uriciunea şi răutatea păcatelor aducătoare de grea osândă şi privind în oglinda cugetului său, să înţeleagă, că plăcerea de-a face păcatul este răsplătită cu amară pedeapsă!

Deci urmând sfatul Mântuitorului, care ne pune în vedere fericirea vecinică, fiecare să se lapede de sine şi mărturisindu-şi păcatele preoţilor lui Christos, să făgăduiască înaintea lui D-zeu, că curăţindu-se de greutatea şi uriciunea păcatelor sale, va lua armă în contra vrăşmaşului mântuirei, sf. cruce. Să făgăduiască fiecare dintre noi, că va lua crucea şi va urma lui Christos făcând astfel îndeajuns deplină legea Lui, pentrucă tot în sf. evangelie de azi, în legătură cu lepădarea de sine ni-se spune: *«că să-şi ia crucea şi să vină după mine»* fiecare doritor de fericire!

Corăbierul pe timp furtunos cu câtă groază îşi vede naia aruncată de furioasele valuri ale mării. Cu câtă durere se gândeşte, că acesta este poate cel de pe urmă moment din vieaţa sa. Un şiroiu de lacrămi îi inundă faţa, gândindu-se la sărmana lui soţie şi la mititeii lui copilaşi, cari în întreaga lor vieaţă îi vor pomenì numele cu durere. Nu se mai gândeşte la averea lui întreagă aflătoare în naie, nu la perderea întregului câştig. Se gândeşte numai la scăpare, la mântuire şi de s'ar mai vedea odată fericit în sînul familiei. Se vede aruncat de valuri, iar naia zdrobită deoparte. Dar iată mijlocul de scăpare, iată mântuirea, iată ancora, pe care o aruncă cu dibăcie în fundul mării. Şi e scăpat, *«Mare e puterea ta Doamne!»* strigă el cu lacrimi de bucurie în ochi: *«Mare eşti Doamne şi minunate sunt căile tale!»* exclamă el mulţămind lui D-zeu.

Tot aşa este şi sufletul nostru, iubiţi ascultători, dus de furioasele valuri ale patimilor, se vede pierdut şi ce va şti să spună aceluia, la care trebue să meargă curat? Ce va zice Domnul, care l-a făcut, văzându-l înecat în păcate şi fărădelegi?

Aşa se află bietul suflet al nostru, al păcătoşilor şi este pierdut, lipsit de fericire, când iată ancora mântuirei lui. Iată sf. cruce, care celor păcătoşi mântuire este.

Dar facem noi ceeace a făcut corăbierul cu ancora? Folosim noi acest mijloc de scăpare — sf. cruce? Nu, nu-l folosim, pentrucă nu ne putem desbăra de plăcerile păcătoase ale acestei vieţi, nu ne putem lua gândul dela farmecul perzător al acestora. Nu facem ce a făcut corăbierul, ci mai bine voim a ne îneca în marea păcatelor decât luând sf. cruce să fim tari şi cu credinţă, pentrucă *«Crucea celorce voim să ne mântuim puterea lui D-zeu este»*, zice sf. apostol Pavel.

Nu ne luăm timp să socotim cât de lung este şirul celor mântuiţi prin puterea crucii. Nu ne dăm seama de numărul mare al sfinţilor, cari numai prin cruce s'au făcut sfinţi. Şi ei au fost mai ales din neam ales, dar nu s'au ruşinat de Christos, ci luând crucea întru atâta s'au întărit, încât au putut să delăture dela ei tot răul şi înfrângând valurile ispitelor, au putut duce o vieaţă adevărat creştină. Da ei nu s'au ruşinat de Christos, ci cu bărbăţie şi cu curagiu înfruntând toate greutăţile lumeşti şi arătându-se pre sine dumnezeieşti străjuitori ai credinţei, şi-au câştigat desăvârşită scăpare în cer. Nu ne gândim la toţi aceştia, pentrucă atunci

ar trebuì să facem şi noi asemenea lor, văzând puterea mântuitoare a învăţăturilor lui Christos închipuite prin cruce.

Ce mai aşteptăm dară? Ce mai voim altceva când ne vedem cufundaţi în răutatea păcatelor? Ce mai voim altceva decât mântuirea sufletului? Să ne lăpădăm deci de noi şi cu puterea crucii să înfruntăm valurile ispitelor. Să înstrăinăm dela noi răutatea să ne înfrânăm limba, să lăpădăm mânia şi mai mult să înstrăinăm dela noi poftele, clevetirea, minciuna şi jurământul strâmb, căci atunci vom putea zice, că cu drept urmăm lui Christos, vom putea zice, că ducem o vieaţă adevărat creştină.

Să ne umplem de credinţă şi nădejde în fericirea ce va să vie. Faptele bune să fie razimul nădejdii de mântuire şi astfel după post, rugăciune şi mărturisire vom putea şi noi dimpreună cu toată creştinătatea a ne bucura de învierea celui-ce aşa bun mijloc de mântuire ne-a dat, zicându-ne: «*Celce voieşte să vie după mine să se lapede de sine, să-şi ia crucea sa şi să vie după mine*».

. . . .

. . . .

Iubiţilor! Am înţeles din sf. evangelie de azi durerea cea mare, ce o simte Mântuitorul pentru sufletele noastre. Am înţeles că, pentruca să ne mântuiască, ne-a pus la îndemână mijlocul sf. cu care ne-am ocupat în predica de azi. Am văzut, că fericirea sufletului o putem câştiga numai lăpădându-ne de noi şi luând crucea, adecă lăpădând păcatele noastre, să începem a duce o vieaţă adevărat creştină. Veniţi deci fraţilor să urmăm sf. cuvinte a lui Christos şi lăpădându-ne de păcate prin post şi mărturisire, să făgăduim lui Dumnezeu că vom lua crucea, jugul evangeliei lui Christos. Să cercetăm sf. biserică şi să luăm pildă din vieaţa sfinţilor, cari luând crucea pavăză şi îmbrăcându-se cu platoşa dragostei, au luptat contra păcatelor.

Să ne lăsăm de a mai împlinì poftele corpului nostru; ochii noştri să-i întoarcem de către averea deaproapelui. Picioarele noastre duse de dorinţe pierzătoare se le îndreptăm spre locuri plăcute lui Dumnezeu, iar mânile noastre să nu le mai folosim la facerea lucrurilor rele. Căci astfel vom putea şi noi să aşteptăm răsplată bună virtuţilor noastre. Vom putea şi noi nădăjduì fericirea cea vecinică şi mântuirea sufletească, vom putea şi noi aştepta cu nădejde că ne vom face părtaşi împărăţiei ceriului şi dimpreună a ne bucura fără sfială de sf. zi a învierii Domnului, care ne va da putere de a purta crucea, acel jug greu al unei vieţi drepte.

Iar tu Doamne, când ve-i binevoì a venì la judecată să răsplăteşti oamenilor, nu te uita la fărădelegile noastre. Nu depărta dela noi mila ta, Doamne, trecând cu vederea pe cei zidiţi de mâna ta! Ascultă rugăciunea noastră şi dă-ne tărie contra păcatelor şi putere de a purta Crucea ta, jugul evangeliei tale. Ca astfel lăpădând spurcăciunea cea din pofte şi urmându-ţi ţie, să putem a ne face părtaşi împărăţiei ceriului, întemeiată în numele Tatălui şi al Fiiului şi al sf. Duh. Amin.

Deviza preotului.

„Eu sânt păstorul cel bun“.....
„Oile mele, glasul meu ascultă, şi eu le cunosc pe ele şi vin după mine; şi eu le dau lor viaţă vecinică şi nu vor perì în veci; şi nime nu le va răpì din mâna mea“. Ioan c. 10, v. 27—29.

Problema chiemării pastorale este de cea mai mare însemnătate, de cea mai mare valoare pentru progresul cultural, pentru binele şi prosperarea omului, ca individ şi ca societate omenească şi creştinească. Cu tot dreptul se poate susţinea şi afirma: că, dela rezolvarea norocoasă a acestei probleme depinde binele şi fericirea vremelnică şi vecinică a turmei cuvântătoare, încredinţate grijii şi răspunderii păstorului sufletesc. — Şi este aşa de mare, aşa de sublimă şi aşa de grea această problemă, că noi, oamenii: cu mintea şi cu priceperea noastră mărginită, cu sâmţul îngust pentru *adevăr*, pentru *dreptate*, pentru *binele comun*, nu ne-am putea avânta la înălţimea acestei probleme. — A fost deci de lipsă, ca El Însuş; Însuş Păstorul cel mare Christos, să vină, ca El însuş: prin *cuvântul adevărului*, prin dumnezeieştile sale învăţături, sigilate cu moartea Sa pe cruce să ne lumineze mintea spre a înţelege taina cea mare a problemei pastorale: cu privire la *fiinţa* acestei probleme, cu privire la *metod*, la *mijloace* şi la *tactul*, de care să ne folosim voind a procede la deslegarea acestei mari probleme. A fost deci neapărat de lipsă, ca El însuş să vină, căci, cine dintre oameni ar fi fost în stare a stabilì şi a definì fiinţa acestei probleme sfinte aşa, cum El o a stabilit şi cum El o a definit? cine dintre oameni ar fi fost în stare a rezolva această problemă mântuitoare aşa, cum El o a rezolvat? căci, cine dintre oameni ar fi putut susţinea şi afirma: «*Oile mele, glasul meu ascultă, şi eu, le cunosc pe ele şi vin după mine; şi eu le dau lor vieaţă vecinică şi nu vor perì în veci; şi* ***nime nu le va răpì din mâna mea***».

El dară, *singur* El, Păstorul cel mare Christos, păstorul întregei creştinătăţi, El singur a putut mărturisì despre sine *acestea*, căci numai El *singur* a fost în stare a rezolva măreaţa problemă a chemării pastorale; El prin învăţăturile Sale, prin statornicia neclintită în propoveduirea *adevărului*, prin resignarea şi lăpădarea de sine până la moartea pe cruce, El, ne-a învăţat a cunoaşte *fiinţa* şi marea însemnătate a problemei pastorale; El, prin exemplul său, ne învaţă: cum să purtăm lupta sfântă pentru *adevăr* şi *dreptate*, cum, pentru aceste mari bunuri morale, gata să fim a ne expune şi la jertfe extraordinare, căci scris este: «*Păstorul cel bun, sufletul său îşi pune pentru oi*». Ioan c. 10 v. 11.

Tot El: Cel *bun*, cel *blând*, cel *drept*, cel *milostiv* şi *iubitoriu* de oameni, ne-au învăţat a cunoaşte: mijloacele, metodul procederii şi însuş scopul final al chiemării pastorale când zice: «*Oile mele, glasul meu ascultă* şi *eu le cunosc pe ele şi vin după mine* şi ***nime nu le va răpì din mâna mea***“.

Ca şi noi să putem zice unele ca acestea, ca şi noi, vrednici să fim darului chiemării pastorale: să urmăm şi noi exemplul lui Christos, al sfinţilor Apostoli şi al sfinţilor bărbaţi convinşi de *adevărul vecinic* al învăţăturilor lui Christos; cari, toţi urmând exemplul marelui păstor, cu resignare, cu lăpădarea de sine până la moarte de martiri: «*au luat crucea Domnului*» şi au alergat în toate «*marginile lumii*» propoveduind Evangelia lui Christos.

Pentruca şi noi, mai ales în decursul marelui post, cu bun spor să putem rezolva problema chiemării noastre pastorale, să cerem ajutorul *celui de sus*, rostind adese între altele — clasica rugăciune a sfântului Efrem Sirul: «Doamne, şi stăpânul vieţii mele! *duhul trândăvirii, al grijei de multe*, al *iubirei de stăpânire* şi al *grăirei îndeşert nu mi-l da mie.* Iară *duhul curăţeniei* şi al *gândului smerit,* al *răbdărei* şi al *dragostei dărueşte-l mie slugii Tale.* Aşa Doamne împărate, *dăruieşte mie*: *ca să văd greşalele mele* şi să *nu osândesc pe fratele meu;* că bine eşti cuvântat în vecii vecilor. Amin».

Duhovnicul.

MIŞCAREA LITERARĂ.

I. CĂRŢI.

„Istorioare biblice“ pentru elevii şcoalelor elementare, de *Nicolau Crişmariu* paroh. 1907.

Timp îndelungat ne-am obicinuit noi Românii, ca să lucrăm pământul nostru înţelenit tot cu aceleaşi unelte vechi, puţin perfecte, cum au lucrat şi moşii noştri. Alţi tovarăşi, străini, ai vieţii noastre, lucră cu maşini şi cu unelte perfecţionate, arătând un spor cu mult mai mare decât e al nostru. La ei cărţile de şcoală se prefac după recerinţele timpului; abia s'au folosit câţiva ani, şi alţi scriitori iscusiţi dau manuale mai bune la iveală.

Cu unealtă veche şi rea nici măiestrul cel mai bun nu face multă ispravă. Noi suntem avizaţi în studiul religiunii să folosim abia câteva manuale, cari s'au tocit de atâta întrebuinţare şi ar trebuì reînoite sau înlocuite prin altele mai corăspunzătoare.

Catiheţii şi învăţătorii noştri de multeori sunt osândiţi a bate drumul în dreapta şi în stânga, mergând pe dibuite pe câmpul pedagogiei, căci le lipsesce o busolă, le lipseşte un manual bun şi potrivit. De aceea ne bucurăm, când ici colea se iveşte câte o nouă carte de învăţământ, întocmită după recerinţele timpului şi ale pedagogiei moderne.

Pe 40 de pagine cuprinde părintele Nicolae Crişmariu unele bucăţi din vechiul Aşezământ, iară pe celelalte 40 de pagini ne zugrăveşte în conturi generale icoana Mântuitorului nostru.

Dacă ne cugetăm, că să întrebuinţează cartea cel puţin în 2 clase adecă în 2 ani de şcoală, apoi ar fi putut fi şi mai bogată, sau cel puţin unele partii mai însemnate pe larg tractate, şi cea ce-i caracteristic mai bine scos la iveală.

La finea fiecărei bucăţi găsim «învăţătura» cuprinsă în citate scurte din biblie. Aceasta este menită, ca elevii să o memorizeze.

Pondul cel mai mare la instrucţiunea în religie, *nu* zace pe enararea simplă a istoriei, ci trebuie mai mult preţ să se pună pe scoaterea învăţăturei morale din aceea istorioară. De aceea învăţătura morală să se expună mai pe larg şi în carte, iară citatele biblice să se prelucre după priceperea copiilor; căci altcum nu au nici un folos de memorizarea unor fraze neînţelese.

Manualul acesta are chiar scăderea aceasta. Voiu cita unele exemple: pag. 6 „menirea omului *este sublimă*". 18. „Dumnezeu toate le conduce spre scopul *existenţei* lor". 22. „Dumnezeu e îndelung răbdător şi *nu aduce mănie* în toate zilele".

«Celce pune înaintea deaproapelui său *merge* în picioarele sale o pune; şi voi întărì scaunul lui până în veac. 31. Fericit bărbatul care caută ajutorul dela Domnul, *suişuri sunt puse în inima* lui, etc. etc.»

Limba biblică este frumoasă pentru cei-ce o înţeleg, dară multe *locuri* sunt greşit sau *rău traduse*, sau întunecate, şi pentru ca să le înţelegem ne trebue *mult studiu,* ceeace elevilor, ba chiar şi dascălilor le lipseşte.

Un manual de şcoală trebue să conţină un material bun, limpede vioi şi uşor povestit, să fie un *model de stil* pentru elev. Este drept că în formă de dialoguri (cum zice autorul) este mai interesantă şi mai vie povestirea, dară trebuia părintele Crişmariul să prelucre materialul, să nu-l înşire numai cu vorbele Testamentului vechiu, care fiecare zicere o începe cu «şi», ceeace e spiritul limbei evraice, iară nu al limbei noastre. Se poate povestì foarte frumos în formă de vorbire *directă,* fără ca să ne ţinem strict de textul biblic.

Pasage ca d. e. «Iar în luna a şasa dela «*vestirea naşterii*» lui Ioan etc. şi «iată vei lua în pântece şi vei naşte fiu» etc. (18 pag.) «Faraon a poruncit *moaşelor* ca pe copiii de partea bărbătească, când îi *moşesc* să-i sugrume» „s'au plinit zilele ei ca să nască" etc... (binecuvântat este rodul pântecelui tău...) *să nu se scrie* în manual.

«Dela *Cain* şi dela *Avel* s'au înmulţit oamenii» etc. pe Avel nu l-a *omorît?* La pag. 9 «În 150 de zile cât s'a *înălţat* apa» etc. Este rău tradus în biblie, înţelesul adevărat este, că 150 de zile a fost pământul *acoperit* cu apă, pânăce s'a scurs de tot.

Nr. 22 bucata «*Dreptul Iov*». E vărîtă la loc nepotrivit, trebuia după numărul 29.

Nr. 32. «*Aşteptarea Mântuitorului*» trebuia să conţină câteva prorocii pe înţelesul copiilor.

Partea a 2-a cărţii e mai succeasă, bucăţile sunt mai alese şi potrivite, asemenea şi limba este mai bună.

Aş mai avea de spus şi altele despre această cărticică, cred însă, că la o a 2-a ediţie se vor face îndreptările de lipsă şi se va prelucra materialul mai cu îngrijire ca să devină manualul un mijloc mai bun pentru creşterea religioasă a copiilor noştri. ***Ilie Hociotă.***

Studiu aprofundat (!) din sfera teologică. asupra vieţii şi scrierilor sf. Vasile cel Mare, Grigore Teologul, Ioan Gură de aur, — de *Toma Frateş,* paroh în Bacifalu — Săcele. 1905. pp. 27. Judecăm cu cea mai mare bunăvoinţă acest studiu, din consideraţie la intenţia nobilă care i-a dat naştere pentru a sprijinì întemeierea unui fond de ajutorare a a şcoalei române gr.-ort. din parohia autorului. Deşì nu l-am putea numì tocmai «aprofundat», cel puţin prea multele erori de date istorice şi nume trebuiau evitate.

Pe urmele lui Christos, traducere din scrierile lui G. Petrov, de arhim. *Nicodim Munteanu.* Bucureşti. tipogr. Gutenberg 1908. Aceasta carte n'ar trebuì să lipsească din biblioteca nici unui preot. Ea e foarte folositoare şi pentru toţi intelectualii noştri. Vom revenì.

Puterea sufletească. Afirmarea personalităţii omeneşti în principalele momente ale culturii. Legea conservaţiunii unităţii sufleteşti. Persoană şi mediu, de *C. Rădulescu-Motru,* profesor la univ. din Bucureşti, 1908, pp. 245. Preţul 6 lei. Scrierea aceasta este al treilea vol. din «Studiile filosofice» ale d-lui *C. R. Motru,* care este cunoscut ca unul dintre puţinii noştri scriitori cu vocaţiune şi cultură filozofică temeinică. Vom revenì.

Despre recăsătorirea preoţilor, de *Dr. Emilian Vointschi,* arhipresbiter staurofor şi prof. de teol. morală la facult. teol. din Cernăuţi. Ediţiune separată din «Candela». 1907, pp. 46. Autorul combate cu temeinice argumente părerile cunoscute ale episcopului Dr. Nicodim Milaş, declarându-se în contra căsătoriei a doua a preoţilor. Discuţia aceasta nu o considerăm însă ca încheiată.

II. REVISTE (ZIARE).

«Biserica ortodoxă», revista sf. sinod al sf. biserici autocefale ortodoxe române, în Nr. 10 conţine continuarea unor interesante studii teologice. *Dl Boroianu* analisează conţinutul scrierii lui Ciprian: «ad Demetrianum» *Păr. C. Morariu* (Bucovina) continuă prelucrarea unor frumoase expuneri despre virtuţile cardinale. Dl *C. Erbiceanu* publică traducerea din greceşte a unei legende cu vesmânt religios, interesantă pentru a cunoaşte prin ce mijloace nutriau Grecii în popor nădejdea eliberărei de sub Turci şi a reînfiinţărei imperiului bizantin de odinioară. Intr'un alt articol se scot la iveală principiile moral-practice ale sf. Ioan Gură de aur ca învăţător al adevărurilor bisericei. Nu s'ar fi putut face mai mult din împlinirea alor 15 veacuri dela moartea acestui sfânt părinte?

«Candela» publică continuarea studiului: Vieaţa şi activitatea sf. ap. Pavel, lucrat temeinic, pe baza unui material de bogate informaţii, de dl *Dr. V. Gheorghiu,* prof. de studiul biblic al N. F. la facultatea teol. din Cernăuţi. Sperăm să putem căpăta acest studiu, care va însemna un un progres în literatura noastră, şi în ediţie separată. Dl *Dr. Oct. Isopescul* traduce după textul masoretic şi comentează: Plângerile lui Ieremia.

Şi aceasta scriere va însemna un pas înainte spre realizarea dorinţei de a avea odată întreg T. V. tradus după textul evraic.

Din revista bis. «*Viitorul*», care apare la Iaşi, remarcăm de astădată numai interesantul studiu: «Care este chemarea preotului», scris frumos, cu multă competenţă şi pătrundere, cu tot atâta dragoste şi inimă creştină, de păr. arhim. *Iuliu Scriban.* Când se va termina, vom face o dare de seamă mai pe larg, pentru-că merită să-l cunoască şi cetitorii nostrii. Păcat, că nu se va estrage în broşură separată.

„*Unirea*" din Blaj dedică Nrul 3 sf. Ioan Gură de aur, din prilejul aniversării alor 15 veacuri dela moartea sa.

In articolul prim, d-l *Dr. V. Macaveiu* istoriseşte limpede şi cu accente de însufleţire vieaţa Sfântului. Aminteşte cu frăţeşti cuvinte, pentru cari îi mulţumim, articolul din Nr. 11 (1907) al revistei noastre. Ne-am mirat însă, aflând că d-sa dă crezământ acelei tradiţii, lipsită de critică, care atribue sf. ap. Petru *întemeierea* bisericii din Antiohia, în fruntea căreia ar fi stat apoi *ca episcop* timp de 7 ani. Noi ştim din *sf. Scriptură* (Fapt. Ap. 11, 19 seg) că aşa s'a *întemeiat* biserica din Antiohia:

„Iară ceice se risipiseră pentru turburarea ce s'a făcut pe vremea[1] lui Stefan, au trecut până la Fenichia şi la Chipru, şi la *Antiohia*, nimănui grăind cuvântul, fără numai *idovilor.* Şi erau unii din ei bărbaţi chipriani şi chirinei, cari intrând în Antiohia *grăiau către Elini*, binevestind pe Domnul Isus. Şi era mâna Domnului cu ei, spre vindecarea lor, şi *mult număr crezând*, s'a întors la Domnul. Şi s'a auzit despre ei cuvântul în urechile adunării cei din Ierusalim şi *trimiseră pe Barnaba* să treacă până la Antiohia. Carele mergând şi văzând darul lui Dumnezeu, s'a bucurat şi ruga pe toţi, ca cu voinţa inimei să rabde în Domnul. Că era bărbat bun şi plin de Duhul sfânt şi de credinţă şi *s'a adaos mulţime multă Domnului.* Şi s'a dus Barnaba în Tars să caute pe Saul şi afându-l, *l-a dus în Antiohia.* Şi acolo un an întreg s'au adunat în biserică şi au învăţat poporul mult, şi s'au numit întâiu în Antiohia învăţăcei creştini".

Dupăce a fost *astfel întemeiată* biserica din Antiohia, a venit acolo sf. ap. Petru (Galateni 2, 11 urm.) căruia fiindcă se puse pe partea iudeo-creştinilor, Pavel «în faţă i-a stătut împotrivă». Scriptura locuta! — iar celce ţine la autoritatea sf. Scripturi nu poate să dea crezământ unei tradiţii *contrare* ei, care tradiţie *s'a ivit numai în veacul al 4-lea.* Care autoritate, din aceste două, este mai vrednică de crezământ?

Citatul din sf. Ioan Gură de aur, prin care d-l Dr. V. Macaveiu vrea să confirme o tradiţie contrară sf. Scripturi, nu vorbeşte *despre întemeierea* bisericii antiohene prin Petru, cu atât mai puţin *despre vr'un episcopat*, şi încă de 7 ani, al acestuia, ci ne spune atât cât ne-a spus Scriptura în locurile citate mai sus. Dar chiar admiţând, că sf. Ioan ar atribuì ap. Petru întemeierea bisericei şi un episcopat de 7 ani în Antiohia — ce ar dovedì aceasta faţă de datele sigure ale Bibliei? Ar dovedì, că acest sf. părinte în bună credinţă a primit o tradiţie falsă, care se ivise scurt înainte de

[1] După Vulgata; corect ar fi: „din pricina lui Stefan", căci în textul grecesc stă: „ἐπὶ Στεφάνῳ".

timpul său. Doar nu vom voì să răsturnăm adevărul Scripturei prin o tradiţie mai târzie cu aproape 4 veacuri? Să nu fie! Mi-ar plăcea să am ocazie a reveni mai pe larg asupra acestei chestiuni. Acest răspuns e dat şi pentru «Răvaşul» dela Cluj, căruia deasemenea îi mulţămim pentru frăţeasca atenţiune. (Asupra «Răvaşului», cu simpatică înfăţişare şi cu frumoase articole, vom reveni).

Şi celelalte articole din Nrul jubilar al «Unirei» sunt lucrate cu sârguinţă, dar sunt încercări zadarnice pentru a dovedì ceeace nu se poate.

Pe ceice voiesc să dovedească, că sf. Ioan Gură de aur ar fi recunoscut primatul jurisdicţional al Papei, îi îndreptăm la interpretarea locurilor biblice respective, ca să se convingă, că nici unul nu este interpretat în sensul primatului. Iată d. ex. cum interpretează locul dela Mat. 16, 18 (Omil. 54 la ev. Mat.): «pe această peatră voiu zidì biserica mea, adecă: *pe credinţă şi mărturisire*».

„Ţara noastră“, în răspunsul ce ni-l dă, prin un joc necontrolat al fantaziei schimbă înţelesul «glumei» cu al «înjurăturei», ca să poată apoi «glumì» cu măiestria vestitelor înjurături, pe cari le găsim numai în foile jidano-maghiare din Budapesta. Fericească-se cu ele, că pe acest teren al durităţilor, noi nu ne vom dimite. In schimb însă îi asigurăm pe acei domni, cari numai ei ascultă „năcazurile cari bat la poarta bieţilor noştrii ţărani contribuenţi“, că noi vom fi şi de aici înainte *foarte serioşi*... Poftească numai şi «glumească» mai departe.

In timpul din urmă s'a pus în discuţie unirea bisericilor româneşti «sub un singur sceptru». «Unirea» a publicat o scrisoare a unui domn *V. Bălescu* dela Bucureşti, care convins fiind de răul separaţiunei, propovăduieşte unirea tuturora într'o «*biserică autonomă ortodoxă română din Austro-Ungaria*». Gazetele ungureşti, temându-se de «un nou pericol valah», au deplasat chestiunea, căreia, de altcum, nici ale noastre gazete nu i-au dat vre-o importanţă. Oricum s'ar privì însă această chestiune, *dorul de reunire* trebue ţinut treaz şi dintr'o parte şi din cealaltă. Deocamdată atâta putem face...

In numărul acesta începem publicarea unui articol datorit P. C. Sale păr. *Iuliu Scribau*, dela capela românească din Baden-Baden, pe care cu drag îl numărăm între colaboratorii noştri, — despre sărbările din Roma întru cinstea sf. Ioan Gură de aur, însoţit de observările P. C. Sale la alocuţia ce a ţinut-o Papa cu acea ocazie. Regretăm că nu putem publica preţiosul articol în întregime în acest număr.

Rubrica informaţiunilor a trebuit să rămână de astădată afară din lipsă de spaţiu.

Tipicul cultului religios.

Cazuri liturgice şi date tipiconale pe luna lui Martie 1908.

Norme generale:

1. Cum s'a amintit în alineatul din urmă, la tipicul pe luna lui Februarie: Cu Vecernia Duminecii *lăsatului de brânză* începând, *Dumineca,* ca şi preste *săptămână,* întru toate, şi la toate rânduelile cultului public, urmăm după ordinea tipiconală prescrisă în Triod.

2. În decursul postului mare, preste *săptămână,* afară de Dumineci şi sărbători mineale, în loc de *„Dumnezeu este Domnul“,* cântăm *„Aliluia“* de 4 ori pe melodia Troparului glasului de rând, apoi: *„Troparele Troicinice“* ale aceluiaşi glas cu modificările zilnice la finitul Troparului prim, conform caracterului liturgic al zilei, cum se prescrie la Orologion şi la Triod.

3. *Sâmbetele postului mare,* conform caracterului lor liturgic, toate au tipic propriu în Triod.

4. Pentru toate sărbătorile mineale, cari pot cădea în vre-una din zilele postului mare, tipicul special se află la finea Triodului.

În special:

2 Martie. Dumineca 1-a din post: gl. 5, voscr. a 5-a.
La Vecernie, şi la Utrenie: Cântările Octoihului şi ale Triodului. Liturgia s. Vasilie cu Apostolul şi Evang. Duminecii şi cu Axionul: „De tine se bucură“.

9 Martie: Dumineca a 2-a în post şi sfinţii 40 de mucenici, gl. 6, voscr. a 6-a.
La Vecernie şi la Utrenie: Cântările Octoihului, ale Triodului şi ale sărbării, după tipicul dela finea Triodului.
Liturgia lui Vasilie, Apost. şi Evangelia ale Duminecii şi ale sărbării.

16 Martie: Dumineca a 3-a în post, gl. 7, voscr. a 7-a.
La Vecernie şi la Utrenie: Cântările Octoihului şi ale Triodului. Liturg. s. Vasilie cu Apostolul şi Evang. Duminecii. După *„Doxologie“,* se face *Închinarea* la sf. Cruce cu cântările: „Mântuieşte Doamne poporul Tău“... şi „Crucii Tale ne închinăm stăpâne“... care din urmă se cântă şi la Liturgie în loc de „Sfinte Dumnezeule“.

23 Martie: Dumineca a 4-a din post, gl. 8, voscr. a 8-a.
Cântările Vecerniei şi ale Utrenei din Octoih şi din Triod liturg. s. Vasilie cu Apostolul şi Evang. Duminecii.

25 Martie: *„Buna vestire“.*
La Vecernie şi la Utrenie urmăm întru toate după Tipicul dela finea Triodului. Liturgia s. I. cu Apostolul şi Evangelia Bunei Vestiri şi cu Irmosul praznicului.

În săptămâna aceasta, Mercuri şi Vineri, *sara* la 7 oare se face Priveghere (Bdenie) anume: Mercuri sara, se cântă Utrenia de Joi cu Canonul cel mare al sfântului Andreiu Criteanul şi se ceteşte ceasul 1-iu; iar Vineri sara, se cântă Utrenia de Sâmbătă şi se ceteşte Acaftistul Născătoarei de Dumnezeu, după Tipicul Triodului la aceste sfinte rânduieli ale cultului.

30 Martie: Dumineca a 5-a din post, gl. 1. voscr. a 9-a.
La Vecernie şi la Utrenie: Cântările Octoihului şi ale Triodului. Liturg. s. Vasilie cu Apostolul şi Evangelia acestei Dumineci.

I. Răspuns: Părintelui *N. P.* în *Cârjiţi:*
La tipicul cultului religios pe luna lui Iunie 1907, din Nr. 6. al „Revistei Teol.“ s'a stabilit *ordinea:* Cum, în practica cultului se succed cele opt glasuri în întreg decursul anului liturgic pascal. Ordinea aceasta se confirmă: atât prin cele 35 de tabele pascale dela finea Evangelii, cât şi prin prescrierea clară a Triodului, anume: la Vecernia Duminecii Vameşului şi Fariseului, după „Mărire“ dela „Doamne strigat-am“ cetim: „Şi acum şi pururea:“ *Dogmatica glasului,* care va fi la *rând.* Iar în acest an, la Dumineca Vameşului, a fost rândul glasului I-iu.

II. Răspuns: Părintelui St. în Vasoaia.
Mulţămind pentru atenţiune, deşi post festa, eroarea la tipicul pe Ianuarie, făcută din cauza datelor greşite ale unui călindar, o rectific cum urmează:

20 Ianuarie: Apostolul şi Evanghelia din Dumineca a 29-a;
27 Ianuarie: Apostolul şi Evanghelia din Dumineca a 32-a şi
3 Februarie: Apostolul şi Evanghelia din Dumineca a 33-a.

Cantor.